

Г.Т. Шериева, Ж.Н. Сүйлейменова, Г.Ж. Асылбекова

Қазақ Тілі

ШЕТЕЛДІК
СТУДЕНТТЕРГЕ
АРНАЛҒАН ОҚУ ҚҰРАЛЫ

Алматы, 2024

Шериева Г., Сүлейменова Ж., Асылбекова Г.

ҚАЗАҚ ТІЛІ

*Шетелдік студенттерге арналған
оқу құралы*

Алматы, 2024

ӘОЖ 811.512.122
КБЖ 81.2Қаз-923
ІІ 48

*Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті,
Филология факультетінің оқу әдістемелік мәжілісінің шешімімен баспаға
ұсынылған (23 ақпан, 2024 жыл, № 7 Хаттама).*

Пікір жазғандар:

- Ж. ИСАЕВА** – филология ғылымдарының кандидаты,
қауымдастырылған профессоры, Қожа Ахмет
Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік
университеті
- Д. БАЙҒҰТОВА** – филология ғылымдарының кандидаты, доцент
Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық
университеті

Шериева Г., Сүлейменова Ж., Асылбекова Г.

ІІ 48 Қазақ тілі. Шетелдік студенттерге арналған оқу құралы. /
Г.Шериева, Ж.Сүлейменова, Г.Асылбекова. – Алматы, 2024. – 119 б.

ISBN 978-601-270-110-4

Ұсынылып отырған «Қазақ тілі» оқу құралы қазақ тілін шет тілі ретінде және екінші тіл ретінде оқып-үйренуге бағытталған. Құрал тілді үйренушінің қоғамдық ортада сөйлеу әрекетін қалыптастыруға мүмкіндік беретін қажеттілігін өтейтін тақырыптарды қамтиды. Қазақша мәтіндер мен әртүрлі сұхбаттар, суреттер, олармен жұмыс түрлері молынан қамтылған.

«Қазақ тілі» оқу құралы жоғары оқу орындарында оқитын шетелдік студенттерге, сонымен қатар қазақ тілін өз бетінше үйренушілерге арналады.

ӘОЖ 811.512.122
КБЖ 81.2Қаз-923

ISBN 978-601-270-110-4 © Г.Шериева, Ж.Сүлейменова, Г.Асылбекова, 2024

АЛҒЫ СӨЗ

Ұсынылып отырған оқу құралының мақсаты – шетелдік білім алушылардың қазақша тілін дамытуға, яғни сауатты жазып, қазақ тілінің орфоэпиялық, грамматикалық нормаларын сақтай отырып, дұрыс сөйлеуге үйрету, қазақ халқының өмір сүру дағдыларын түсініп-білу үшін лингвоелтанымдық білімді игеруге мүмкіндік беру, нәтижесінде, мәдениетаралық қатысымдық құзыреттіліктерін қалыптастыру.

Оқу құралы қазақ тілін шет тілі ретінде және екінші тіл ретінде оқып-үйренуге бағытталған.

Қазақ тілін үйрету құралы тілді үйренушінің қоғамдық ортада сөйлеу әрекетін қалыптастыруға мүмкіндік беретін қажеттілігін өтейтін тақырыптарды қамтиды. Құралдағы тақырыптар модульдермен ұсынылады:

«Қазақстанға қош келдіңіз!» «Танысқанымға қуаныштымын!», «Өзім туралы»,

«Менің Университетім», «Қазақ елі», «Кітап – білім бұлағы», «Өз үйім – өлең төсегім», «Уақыт – біздің өміріміз», «Базарға әркім барар, керегін алар», «Өнер – халықта», «Атақты тұлғалар», «Сәт Сапар!», «Бірінші байлық – денсаулық»,

«Ас – адамның арқауы», «Адам көркі – шүберек».

Сөйлеу әрекетінің түрлері жазылым, оқылым, тыңдалым, айтылым түрлерін қалыптастыру мақсатын көздеген тақырыптар бойынша берілген мәтіндер мен жаттығулар жаңаша әдіспен ұсынылады: QR-код, вебсілтемелер, суреттер мен сызбалар, т.б.

Оқу құралы тіл үйренуші студенттердің қатысымдық құзыреттіліктерін дамытып қана қоймай, олардың мәдениетаралық қатысымдық құзыреттіліктерін де дамытуға бағытталған. Шетелдік студенттің сөйлеу әрекетіндегі қажеттілік – білім алуға келген елдің тілімен қатар салт-дәстүрі, мәдени ерекшеліктерін де танып-білу.

Студентке оқу құралындағы оқу материалдарын өз бетінше оқып, меңгеруге мүмкіндік берілген.

Оқу құралында бірүлгі оқу жоспарында ұсынылған тақырыптармен қатар, қазақ халқының ұлттық құндылықтарын дәріптеуге негізделген лексикалық тақырыптар ұсынылған. Құралда мәтіндер мен сұхбаттар, суреттер, олармен жұмыс түрлері молынан қамтылған.

Оқу құралындағы шартты белгілер

	Оқылым
	Тыңдалым
	Жазылым
	Айтылым
	Сұхбат
	QR-код
	Сәйкестендіру
	Ойын

МАЗМҰНЫ

I Модуль. Қазақстанға қош келдіңіз!

Танысқаныма қуаныштымын!

1- сабақ. Амандасу – әдептілік	7
2- сабақ. Танысқаныма қуаныштымын	10
3- сабақ. Қазақстан – Егемен ел	13

II Модуль. Өзім туралы

1- сабақ. Өзім туралы	18
2- сабақ. Отбасым	20

III Модуль. Менің Университетім

1- сабақ. Мен Түркістанда тұрамын	25
2- сабақ. Менің Университетім. Достарым	26

IV Модуль. Қазақ елі

1- сабақ. Қазақстан қалалары	30
2- сабақ. Қазақстан әлемдік кеңістікте	33

V Модуль. Кітап – білім бұлағы

1- сабақ. Кітап – жан азығы	37
2- сабақ. Менің кітапханам	39

VI Модуль. «Өз үйім – өлең төсегім»

1- сабақ. Менің үйім, бөлmem	42
2- Сабақ. Менің күн тәртібім	45

VII Модуль. Уақыт – біздің өміріміз

1- сабақ. Сағат неше? Апта, күндер	48
2- сабақ. Жыл мезгілдері, ауа райы	51

VIII Модуль. Базарға әркім барар, керегін алар

1- сабақ. Түркістан базары. Сауда орталықтары	54
2- сабақ. Азық-түлік дүкендері	57
3- сабақ. Тамақтану.....	59

IX Модуль. Өнер – халықта

1- сабақ. Түркістан өрнектері. Қолөнер	63
2- сабақ. «Әнді сүйсең, менше сүй...»	66

X Модуль. Атақты тұлғалар

1- сабақ. Ұлы тұлғалар	71
2- сабақ. Қожа Ахмет Ясауи	76

XI Модуль. Сәт Сапар!

1- сабақ. Мұражай	81
2- сабақ. Түркістанның кереметі	85

XII Модуль. «Бірінші байлық – денсаулық»

1- сабақ. Денсаулық – зор байлық	89
2- сабақ. Спорт денсаулыққа пайдалы	92

XIII Модуль. Ас – адамның арқауы

1- сабақ. Ұлттық тағамдар	95
2- сабақ. Ұлыстың ұлы күні – Наурыз	98

XIV Модуль. Адам көркі – киім

1- сабақ. Ұлттық киімдер	103
2- сабақ. Ұлттық ою-өрнектер	107

XV Модуль. «Білгенге маржан»

1- сабақ. Туыстық атаулар	111
2- сабақ. Әдеп-ғұрып, салт-дәстүр	114

I МОДУЛЬ

**ҚАЗАҚСТАНҒА ҚОШ КЕЛДІҢІЗ!
ТАНЫСҚАНЫМА ҚУАНЫШТЫМЫН!**

1-сабақ. Амандасу – әдептілік.
2-сабақ. Танысқаныма қуаныштымын.
3-сабақ. Қазақстан – Егемен ел.

1-САБАҚ: АМАНДАСУ – ӘДЕПТІЛІК

Жаңа сөздер: сәлемдесу/амандасу, қол алысу, Сәлеметсің бе! Сәлеметсіз бе! Сәлем! Қалайсыз? Қалайсың? Жақсы, рақмет!

1-тапсырма. Оқыңыз, жаттығыңыз!

Сәлеметсіз бе!
Сәлеметсің бе!
Сәлем!
Ассалаумағалейкум!

2-тапсырма. Мәтінді QR-код арқылы тыңдаңыз, қайталап оқыңыз. Төмендегі сұрақтардың дұрыс жауабын айтыңыз.

Сәлемдесу түрлері

Сәлемдесу – әдептілік. Адамдар бір-бірімен «Сәлеметсің бе!», сыпайы түрде «Сәлеметсіз бе!» деп амандасады. Ер адамдар амандасқанда, «Ассалаумағалейкум», «Уағалейкумәссәләм» дейді. «Амансың ба!», «Амансыз ба!» деп те хал-жағдай сұрасады. Жастар амандасқанда, «Сәлем», «Қалың қалай?» деп амандасады. Жасы кіші адам үлкендермен бірінші болып амандасады.

Сұрақтар:

Амандасудың сыпайы түрі қандай?
Ер адамдар бір-бірімен қалай амандасады?
Жастар бір-бірімен қалай амандасады?

3-тапсырма. Мәтінді мұқият оқып, төмендегі сұрақтардың дұрыс жауабын белгілеңіз. Мәтінге тақырып қойыңыз.

Менің досымның аты – Игорь. Оның жасы он сегізде. Ол Ресейден келген. Ұлты – орыс. Игорь Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінде оқиды. Болашақ мамандығы – дәрігер.

Ол университетте қазақ тілін үйреніп жүр. Менің есімім – Бақытгүл. Мен де осы университеттің студентімін. Мен Түркістан қаласында тұрамын. Бос уақытта досыммен бірге театрға, қызықты киноларға барамыз. Мен оған қазақ тілін үйренуге көмектесемін. Оған Түркістан қаласы ұнайды.

1. Игорь қайда оқиды?	2. Бақытгүл қайда тұрады?	3.Игорьге Түркістан ұнай ма?
А) университетте В) мектепте С) Түркістанда	А) қалада В) Түркістанда С) Қазақстанда	А) мүмкін В) ұнайды С) ұнамайды

4-тапсырма. Сұхбатты оқып, сұрақтардың жауабын табыңыз.

- Сәлеметсіз бе?
- Сәлеметсіз бе?
- Менің атым – Арман. Сіздің атыңыз кім?
- Менің атым – Мехмет.
- Танысқанымға қуаныштымын.
- Мен де қуаныштымын.

Сұрақ: Кімдер танысты?

- Сәлеметсіздер ме? Менің атым – Гүлімжан Асқарқызы. Мен оқытушымын. Танысайық. Сіздің атыңыз кім?
- Сәлеметсіз бе? Менің атым – Енвер.
- Сіздің атыңыз кім?
- Менің атым – Кәмила.
- Сіздің атыңыз кім?
- Менің атым – Исмаил.
- Танысқанымға қуаныштымын.
- Мен де танысқанымға қуаныштымын.

Сұрақ: Оқытушының аты кім?

5-тапсырма: Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойып жазыңыз.

Игорь мен Бақытгүл – Олар университетте Демалыс күндері олар «Керуен-Сарай» кешеніне барып демалады. Олар қайықпен де

Қажетті сөздер: оқиды, достар, жүзеді

6-тапсырма. Амандасуға қатысты төмендегі нұсқаларды сәйкестендіріп жазыңыз. *Сәлем! Сәлеметсіз бе! Сәлеметсің бе!*

Кішіге:	
Үлкенге:	
Қатарына:	

7-тапсырма. Өз еліңіздегі сәлемдесу түрлерін жазыңыз.

8-тапсырма. Суреттердің астына қажетті сөздерді жазыңыз.

Қажетті сөздер: Қожа Ахмет Ясауи кесенесі, университет, амандасу

9-тапсырма. Сурет бойынша берілген сұрақтарға жауап жазыңыз.

Сұрақтар: Бала не істеп жатыр?
Баланың үстінде қандай киім бар?

2-САБАҚ: ТАНЫСҚАНЫМА ҚУАНЫШТЫМЫН!

Жаңа сөздер: құрметтеу, қуанышты, танысу, лебіз білдіру, көңіл-күй, университет

1-тапсырма. Оқыңыз, жаттығыңыз!

- Сәлеметсіз бе! Танысайық. Менің атым – Енвер. Сіздің атыңыз кім?
- Сәлеметсіз бе! Иә, танысайық. Менің атым – Жомарт.
- Жомарт, сіз қай жерден келдіңіз?
- Мен осы қаладанмын, Түркістанда тұрамын. Сіз ше?
- Мен Түркиядан келдім. Стамбул қаласынанмын.
- Сіз осында оқисыз ба?
- Иә, осы университетте оқимын.
- Сіз ше?
- Мен де осында оқимын.
- О, жақсы! Танысқаныма қуаныштымын!
- Жақсы, мен де танысқаныма қуаныштымын!

2-тапсырма. Мәтінді QR-код арқылы тыңдаңыз, қайталап оқыңыз. Төмендегі сұрақтардың дұрыс жауабын белгілеңіз.

Сәлемдесу

Адамдардың бір-біріне лебіз білдіруі сәлемнен басталады. Тегінде, әдеп, адамшылық амандасудан басталады. Сәлем – сөз анасы, сөздің қасиеті. Кішінің үлкенге сәлем беруі – үлкенді құрметтеуінің белгісі.

Сәлемдесу ағайын мен туысты, дос-жаранды, іні мен ағаны, бала мен қарт адамды жарастыру ғана емес, ата салтын жалғастыру, алысты жақындату. Көңіл-күйіңіз болмай тұрса да, сәлем берген адамға жылы шырай таныту – мәдениеттіліктің нышаны.

*Г. Кенбаева. Диктанттар
жынағы*

Адамдардың лебізі неден басталады?	Сәлем – не анасы?	Сәлем алысты жақындата ма?
А) амандасудан В) қоштасудан С) сөйлеуден	А) сөз анасы В) бала анасы С) адам анасы	А) жақындатады В) алыстатады С) ұнатады

3-тапсырма. Сұхбатты оқып, сұрақтардың дұрыс жауабын табыңыз.

- Сәлеметсіз бе! Айтып жіберіңізші, кітапхана қай қабатта екен?
- Сәлеметсіз бе? Кітапхана екінші қабатта.
- Сіз де кітапханаға барасыз ба?
- Иә, мен де кітапханаға бара жатырмын.
- Танысайық. Есімім – Зылиха. Сіздің есіміңіз кім?
- Менің есімім – Бақыт. Биология факультетінде оқимын.
- Мен филология факультетінде 1-курста оқимын. Міне, кітапханаға келдік. Рақмет сізге! Сізбен танысқанымға қуаныштымын.
- Мен де қуаныштымын. Көріскенше!

Сұрақтар: Зылиха қай факультетте оқиды?
Олар қайда бара жатыр?

4-тапсырма: Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойыңыз.

Сәлеметсіздер ме? Менің есімім – Мен оқытушымын. Мен қазақ тілінен сабақ беремін. Сабағымыз сейсенбі, жұма күндері Сабаққа кешікпей келулеріңіз керек.

Қажетті сөздер: қазақ тілінен, болады, Гүлімжан Асқарқызы

5-тапсырма. Суреттерді сәйкестендіріңіз.

№1 _____

№2 _____

№3 _____

№4 _____

№5 _____

№6 _____

СӘЙКЕСТЕНДІРІҢІЗ

Сурет №		Айтылатын сөз
№ 1		Қайырлы түн!
№ 2		Ас дәмді болсын!
№ 3		Жолыңыз болсын!
№ 4		Сәттілік!
№ 5		Құттықтаймын!
№ 6		Сәлеметсіз бе!

3-САБАҚ: ҚАЗАҚСТАН – ЕГЕМЕН ЕЛ

Жаңа сөздер: Мемлекет, Ту, Елтаңба, Әнұран, бейбітшілік, қыран, құс, ұлттық, өрнек, жұлдыз, мәртебе, рәміз, патриот

1-тапсырма. Мәтінді QR-код арқылы тыңдап, сұрақтардың дұрыс жауабын белгілеңіз.

Қазақстан

Қазақстан Республикасы – Еуразия ортасында. Жері үлкен, әлемде бесінші орында. Бір мың тоғыз жүз тоқсан бірінші (1991) жылы он алтыншы (16) желтоқсанда Егемен мемлекет болды. Қазақстан Республикасының Елтаңбасы, Мемлекеттік Туы, Әнұраны бар.

Сөйлемдер		Иә	Жоқ
1	Қазақстан Республикасы - Егемен мемлекет.		
2	Қазақстан Республикасының жері үлкен емес.		
3	Қазақстанның Туы бар.		

2-тапсырма. Мәтінді оқыңыз. Сұрақтарға жауап беріңіз.

Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Әнұраны

Тәуелсіз Қазақстанның тарихында Мемлекеттік Әнұран екі рет – 1992 және 2006 жылдары бекітілді.

Халықтың арасында кеңінен танымал «Менің Қазақстаным» патриоттық әні таңдап алынды. Ол әнді Шәмші Қалдаяқов 1956 жылы Жұмекен Нәжімеденовтің сөзіне жазған болатын. Қазақстанның Тұңғыш Президенті Нұрсұлтан Назарбаев әнге Мемлекеттік Әнұран жоғары мәртебесін беру үшін және салтанатты шырқалуы үшін музыкалық туындының бастапқы мәтінін өңдеді. Қазақстан Парламенті 2006 жылы 6 қаңтарда палаталардың бірлескен отырысында «Мемлекеттік рәміздер туралы» Жарлыққа түзету енгізіп, жаңа Мемлекеттік Әнұранын бекітті.

<https://clck.ru/38jooZ>

Сұрақтар:

Қазақстан Республикасының мемлекеттік әнұраны неше рет бекітілді?
Әнұранның сөзін жазған кім?
Әнұранның әнін кім жазды?

3-тапсырма. Қазақстан Республикасының Әнұранын QR-код арқылы тыңдаңыз. Жаттап алыңыз.

Менің Қазақстаным

Алтын күн аспаны,
Алтын дән даласы,
Ерліктің дастаны,
Еліме қарашы!
Ежелден ер деген,
Даңқымыз шықты ғой.
Намысын бермеген,
Қазағым мықты ғой!

Қайырмасы

Менің елім, менің елім,
Гүлің болып егілемін,
Жырың болып төгілемін, елім!
Туған жерім менің – Қазақстаным!
Ұрпаққа жол ашқан,
Кең байтақ жерім бар.
Бірлігі жарасқан,
Тәуелсіз елім бар.
Қарсы алған уақытты,
Мәңгілік досындай,
Біздің ел бақытты,
Біздің ел осындай!

Қайырмасы

4-тапсырма. Мәтінді оқып, сұхбатты жалғастырыңыз.

Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Туы

Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Туы – көгілдір түс. Бұл түс – бейбітшіліктің белгісі. Тудың ортасында күн. Күннің астында қыран құс. Тудың сол жағында ұлттық өрнек. Тудың авторы – Шәкен Ниязбеков.

- Сәлеметсіз бе?
- Сәлеметсіз бе?
- Менің атым – Рашид. Сіздің атыңыз кім?
- Менің атым – Фархад.
- Мен сізбен танысқанымға қуаныштымын.
- Мен де қуаныштымын.
- Бұл – Қазақстан туы ма?
- ...

5-тапсырма: Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойыңыз. Өлеңді жаттап алыңыз.

Қазақстан Туы

Жалауы бұл –
халқымның, Мәртебесі,
Ту, ары.
... баспасын күнімді,
Тарылмасын өрісім.
Биік ұстау ... –
Қасиетті борышым.

С. Қалиұлы

Қажетті сөздер: туымды, бұлт

6-тапсырма. QR-код арқылы «Елтаңба» мәтінін тындап, жазыңыз.

Елтаңба

Елтаңбада шаңырақ бар. Екі жағында пырақтар бар. Елтаңбада жұлдыз бар. Ол – мемлекетіміздің жарық жұлдызы. Елтаңбаның авторлары – Шота Уәлиханов пен Жандарбек Мәлбеков.

Ғ. Момыналіева

Тапсырма	Дұрыс	Бұрыс
1. Елтаңбада шаңырақ жоқ		
2. Елтаңбада жұлдыз бар		
3. Қазақстанның Елтаңбасы бар		

7-тапсырма. Өз еліңіздің Туыңыздың суретін салыңыз, сипаттап жазыңыз.

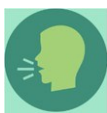

8-тапсырма. Суреттердің астына қажетті сөздерді жазыңыз.

--	--	--

Қажетті сөздер: Елтаңба, Астана, Ту

9-тапсырма. Сурет бойынша берілген сұрақтардың жауаптарын айтыңыз.

Сұрақтар: Суреттігі ғимараттың атауы қандай? Бұл ғимарат қай қалада орналасқан?

II МОДУЛЬ

ӨЗІМ ТУРАЛЫ

1-сабақ. Өзім туралы.
2-сабақ. Отбасым.

1-САБАҚ: ӨЗІМ ТУРАЛЫ

Жаңа сөздер: дос, денсаулық, пайдалы, базар, қала, үлкен, кіші, кітапхана, мұражай, уақыт

1-тапсырма. Оқыңыз, жаттығыңыз!

Өзім туралы

Менің есімім – Рашид. Ресейдің Қазан қаласынан келдім. Мен Қожа Ахмет Яссауи университетінде медицина факультетінде оқимын. Мұнда менің достарым көп. Олар әр мемлекеттен келген: Ресей, Ауғанстан, Түркия, Иран.

Біз бос уақытымызда Түркістан қаласын аралаймыз. Тарихи мұражайлар мен қала кітапханаларына да уақыт тауып барамыз. Түркістан қаласында базарлар да өте көп. Базарда көптеген ұлттық заттар сатылады. Олар өте әдемі. Түркістан бізге өте ұнайды.

2-тапсырма. Сұхбатты оқып, сұрақтардың жауабын табыңыз.

- Сәлеметсіз бе, апай!
- Сәлеметсің бе, балам!
- Апай, айтып жіберіңізші, көк базарға қалай баруға болады?
- Осы жерден №11 автобуска мін, балам. Тез апарады. Өзің қайдан келдің?
- Мен Түркиядан келдім. Осында оқимын. Рақмет, апай! Сау болыңыз!
- Жақсы, балам, сау бол! Жолың болсын!

Сұрақ: Бала қайда барғысы келді?

Нешінші автобус көк базарға барады?

3-тапсырма: Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойыңыз.

Мен ... спортпен айналысамын. Мен футболшымын. Университеттің спорт залы өте Маған тренажер залы мен бассейн ұнайды. Спортпен айналысу денсаулық үшін өте

Қажетті сөздер: пайдалы, үлкен, университетте.

4-тапсырма. Өзіңізді таныстырыңыз.

5-тапсырма. Сурет бойынша берілген сұрақтарға жауап айтыңыз.

Сұрақ: Бұл қандай спорт түріне жатады?
 Балалар не істеп жүр?
 Сізге қандай спорт түрі ұнайды? Не себепті?

6-тапсырма. «Сіздің хоббиіңіз/сүйікті ісіңіз қандай?» – тақырыбында ойыңызды, бос уақытта немен айналысасыз және көңіл көтеру үшін не істейсіз? Осы туралы қысқаша жазыңыз.

Үйде	Спорт түрлері	Шығармашылық
<i>Теледидар көремін</i>	<i>Жүзуге барамын</i>	<i>Сурет саламын</i>

2-САБАҚ: ОТБАСЫМ

Жаңа сөздер: ата, әже, әке, ана, аға, іні, әпке, қарындас, сіңлі, мұғалім, отбасы, ұя, тату-тәтті, мейірім, махаббат, тәрбие

1-тапсырма. Суретке қарап, сөйлемдерді оқыңыз, жаттығыңыз.

Бұл – менің әжем.

Бұл – менің ағам.

Бұл – мен. Менің есімім – Абылай.

Бұл – менің әкем. Ол спортшы.

Бұл – менің қарындасым. Оның есімі – Гүлжан.

Бұл – менің інім.

Бұл – менің інім.

Бұл – менің анам. Анам – мұғалім.

МЕНИҢ ОТБАСЫМ

2-тапсырма. Мәтінді QR-код арқылы оқып, төмендегі сұрақтардың дұрыс жауабын белгілеңіз.

Менің отбасым

Менің есімім – Абылай. Менің отбасым үлкен. Менің атам, әжем, әкем, шешем, ағам, қарындасым және екі інім бар. Әкем – спортшы. Анам – мұғалім.

Бір інім – мектеп оқушысы, екінші інім кішкентай, ол бір жаста. Ағамның есімі – Мирас. Ол сегізінші сыныпта оқиды. Қарындасымның есімі – Гүлжан. Ол жеті жаста. Біздің отбасымыз тату-тәтті. Мен барлығын өте жақсы көремін.

1. Абылайдың отбасы үлкен бе?	2. Анасы кім?	3. Абылайдың ағасы неше жаста?
А) үлкен В) кіші С) дұрыс жауабы жоқ	А) зейнеткер В) мұғалім С) спортшы	А) 1 жаста В) 14 жаста С) студент

3-тапсырма. Сұхбатты оқып, сұрақтың жауабын табыңыз.

- Сәлем, Абылай!
- Сәлем, Рашид!
- Рашид, демалыста біздің үйге қонаққа кел.
- Рақмет, Абылай! Жақсы. Қаланың ішінде тұрасыңдар ма?
- Иә, қалада, вокзал жақта. Анам демалыс күні қазақша ет әзірлейді. Ет жейсің. Отбасыммен танысасың.
- Жақсы, Абылай, келемін. Мекен-жайыңды whatsapp арқылы жазып жібер.
- Жақсы, күтеміз. Сау бол!
- Сау бол! Көріскенше!

Сұрақтар:

Демалыста Рашид қайда барады?

Абылай қай жерде тұрады?

4-тапсырма: Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойыңыз.

Рашидтің отбасы ... емес: әкесі мен анасы және қарындасы. Оның әкешесі ... қаласында тұрады. Әкесі – іскер азамат, бизнеспен айналысады. Оның бірнеше қосымша білім беру орталығы бар. Анасы – тіс дәрігері – 11-сынып оқушысы. Олар тату-тәтті тұрады.

Қажетті сөздер: Қазан, қарындасы, үлкен

5-тапсырма. Тапсырма: Дұрыс, бұрысын белгілеңіз.

Тапсырма	Дұрыс	Бұрыс
1. Абылайдың отбасы үлкен	+	
2. Қарындасы мектепте оқиды		
3. Әкесі – мұғалім		
4. Анасы – оқушы		

6-тапсырма. «Отбасы» кластерін толтырыңыз.

7-тапсырма. Сурет бойынша берілген сұрақтарға жауап жазыңыз.

Сұрақтар: Суретте не бейнеленген?

Сіздің отбасыңызда аға, апаныз, іні, сіңліңіз, қарындасыңыз бар ма?

8-тапсырма. Сұхбатты оқыңыз. Сұраққа жауап беріңіз.

- Сәлеметсіз бе, Айдын ханым! «Бақытты отбасы» журналының редакторы ретінде отбасының бақыты дегенді қалай түсінесіз?
- Сұхбатқа шақырғаныңызға рақмет! Бақыт үшін отбасы мүшелерінің бір-біріне мейірімі мен махаббаты керек.
- «Отан отбасынан басталады» дегенді қалай түсінесіз?
- Әр адамның алтын ұясы болады. Ол – отбасы. Отбасының негізгі тірегі – бірлік. Отбасы тәрбиесі – ең басты тәрбие. «Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілесің» - деген ата сөзі бар.
- Айдын ханым! Сізге алғысымыз мол. Пайдалы сұхбатыңыз үшін көп рақмет!

Сұрақтар:

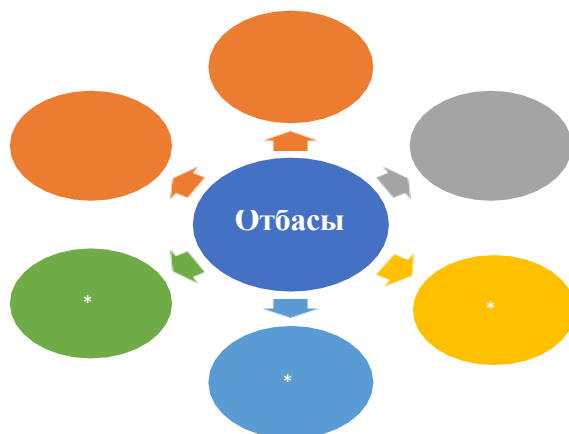
Айдын ханымның қызметі қандай?

Сіз отбасы дегенді қалай түсінесіз?

Өзіңіздің отбасыңыз үлкен бе?

9-тапсырма. «Отбасы» кластерін толтырыңыз.

10-тапсырма. «Менің отбасым» тақырыбында шағын әңгіме жазыңыз.

11-тапсырма. Отбасы үшін алтын ереже құрыңыз.

Үлгі:

1. Күнде бір-біріңізге жылы сөз айтыңыз.
2. «Отбасы күнін» ұмытпаңыз.

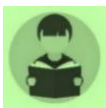
III МОДУЛЬ

МЕНИҢ УНИВЕРСИТЕТИМ

**1-сабақ. Мен Түркістанда тұрамын.
2-сабақ. Менің университетім. Достарым.**

1-САБАҚ: МЕН ТҮРКІСТАНДА ТҰРАМЫН

Жаңа сөздер: қала, оңтүстік, тарих, ғимарат, кесене, базар, Қазақ хандығы, көне, шаһар, мейрамхана, дүние, несібе

1-тапсырма. Оқыңыз, жаттығыңыз!

Түркістан

Мен Түркістанда тұрамын. Түркістан – ең көне қала. Мұндағы ең ірі университеттердің бірі – Қожа Ахмет Яссауи университеті. Шетелдік студенттер өте көп. Түркия, Кипр, Қырғызстан, Түрікменстан, Башқұртстан, Дағыстан, Саха Республикасы, Моңғолия, Қытай және т.б. елдерден келіп оқиды. Теміржол вокзалы – ескі, әдемі ғимарат. Ол XX ғасырдың басында салынған. Тарихи шаһардағы жаңадан ашылған «Фараб» кітапханасы – сәулелі ғимараттардың бірі. «Керуен-сарай» – ойын-сауық кешені. Мұнда шығыс базары, сауда орындары, амфитеатр, кинотеатр, мейрамханалар мен фитнес орталықтары бар. Маған туған жерім Түркістан ұнайды.

2-тапсырма. Тапсырманы орындаңыз. «Түркістан» мәтінін QR-код арқылы тыңдап, сұрақтардың дұрыс жауаптарын белгілеңіз.

Сұрақтар:

Түркістан қаласы бұрын қалай аталды?

Түркістанда кім жерленген?

Түркістандағы кесенені кім тұрғызған?

3-тапсырма. Өлеңді жаттап алыңыз. Мәнін түсіндіріңіз.

Түркістан – екі дүние есігі ғой,
Түркістан – ер түріктің бесігі ғой.
Тамаша Түркістандай жерде туған
Түріктің Тәңірі берген несібі ғой.

М. Жұмабаев

4-тапсырма: Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойыңыз.

Менің есімім – Мен Түркістан қаласында Түркістан – тарихы терең көне қала. Түркістан Оңтүстік Қазақстанда орналасқан. Мұнда кесенелер Түркістан қазақ хандығының орталығы болған. Мен ... тұратынымды мақтан тұтамын.

Қажетті сөздер: Түркістанда, тұрамын, көп, Аида.

5-тапсырма. Сурет бойынша шағын әңгіме жазыңыз.

2-САБАҚ: МЕНІҢ УНИВЕРСИТЕТІМ. ДОСТАРЫМ

Жаңа сөздер: университет, кітапхана, жатақхана, асхана, кино, сұрақ, жауап, мәселе, дайындалу

1-тапсырма. Оқыңыз, жаттығыңыз! Мәтіннің мазмұнына қарай тақырып қойыңыз.

Менің өте жақсы досым бар. Оның есімі – Ұласхан. Біз бір университетте, бір мамандықта оқимыз. Менің ойымша, жақсы дос болу үшін ең бастысы – кез келген жағдайда бір-біріне көмектесуге дайын болу, қиыншылықта қиын болса да, бір-біріне қолдау көрсету.

Біз бос уақытымызды бірге өткіземіз. Кітапханаға, киноға, асханаға бірге барамыз. Біз бірге жұмыс істегенді және оқуда бір-бірімізге көмектескенді ұнатамыз.

2-тапсырма. Тапсырманы орындаңыз, сұхбатты QR-код арқылы бірнеше рет тыңдаңыз. Сәлемдесу/ танысуды дұрыс айтып үйреніңіз.

Сұрақтар:

Оқытушының аты-жөні кім?

Студенттерді қандай күнмен құттықтады?

3-тапсырма. Сұхбатты оқып, студенттердің мәселесін талқылаңыз.

- Сәлем, Ұласхан, хал-жағдайың қалай?
- Сәлем, Севинч, жақсымын, өзің қалайсың?
- Емтиханның уақыты жақын, кел, емтиханға бірге дайындалайық.
- Әрине, бірге дайындаламыз.
- Мен сұрақтарды оқимын, сен жауап беруге тырыс.
- Алдымен кітапханаға барайық. Мына сұрақтарға дұрыс жауап іздейік.
- Дұрыс айтасың. Жүр, кітапханаға барып дайындалайық.

4-тапсырма. Суреттердің астына қажетті сөздерді жазыңыз.

Қажетті сөздер: кітапханада, университет, достар

5-тапсырма. Сурет бойынша берілген сұрақтарға жауап айтыңыз.

Сұрақтар:

1. Студенттер не істеп жүр?
2. Студенттер қай жерде жүр?
3. Жылдың қай мезгілі деп ойлайсыз?

6-тапсырма. Мақалдарды жаттап алыңыз, мәнін түсіндіріңіз.

Досыңа әзіліңді асырып
айтсаң да, Басынып айтпа.

Жақсымен дос болсаң, жетерсің
мұратқа Жаманмен дос болсаң,
қаларсың ұятқа.

Қ. Ерғөбек. «Қазақ мақал-мәтелдері» кітабынан.

7-тапсырма. Түркістан қаласы туралы эссе жазыңыз.

IV МОДУЛЬ

ҚАЗАҚ ЕЛІ

1-сабақ. Қазақстан қалалары.
2-сабақ. Қазақстан әлемдік кеңістікте.

1-САБАҚ: ҚАЗАҚСТАН ҚАЛАЛАРЫ

Жаңа сөздер: зәулім, астана, табиғат, тарихи, бұрынғы, ескерткіш, ізгілік, ғұлама, ұстаз

1-тапсырма. Оқыңыз, жаттығыңыз!

Қазақстан қалалары

Қазақстан жері өте үлкен, үлкендігі бойынша әлемде 9-орында. Үлкен қалалар да көп. Олар: Астана, Алматы, Қарағанды, Шымкент, Түркістан, т.б. Алматы – Қазақстанның бұрынғы астанасы. Алматы әдемі табиғатымен, биік ғимараттарымен танымал. Мұнда ең биік ғимарат – Есентай Тауер (Esentai Tower). Оның биіктігі – 168 метр, 49 қабаттан тұрады.

Қазақстан қалаларынан маған Түркістан қаласы ұнайды. Мен онда университетте оқимын. Түркістан – ең көне, тарихи қалалардың бірі. Ескі атауы – Шавғар. Онда 14 ғасыр ескерткіші Қожа Ахмет Ясауи кесенесі бар. Мен Түркістанда Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінде оқимын.

2-тапсырма. Сәйкестендіріңіз.

Жер көлемі		Биік ғимарат
Түркістан		Үлкен
Есентай Тауер		Ескі атауы
Шавғар		Көне қала

3-тапсырма. Сұхбатты оқып, сұрақтың жауабын табыңыз.

- Сәлем, Тахир! Жағдайың қалай?
- Сәлем, Жадыра! Жақсы, рақмет. Өзің қалайсың?
- Жақсы, рақмет, Тахир! Бүгін Түркістан қаласына саяхат жасаймын.
- О, қандай керемет! Мен былтыр Түркістан қаласында болдым. Әлем бойынша 20 ұшатын театрдың бірі Түркістанда орналасқан. 8D «Алтын Самұрық» ұшатын театрына кіруге кеңес беремін. Қазақстан тарихын әуеден өз көзіңмен көріп тұрғандай сезімде боласың.
- Кеңесіңе рақмет! Міндетті түрде кіремін.

4-тапсырма: Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойыңыз.

Ғұлама ғалым, философ, ақын Қожа Ахмет Ясауи Сайрам шаһарында 1093 жылы дүниеге Ұстазы әулие, Арыстан баб болған. Ол көне қала Түркістанда Қожа Ахмет Ясауидің «Ақыл кітабы» («Диуани хикмет») деген кітабы Ол адамдарды ізгілікке, адалдыққа, еңбекке үйретеді. Түркістан қаласында Қожа Ахмет Ясауи кесенесі бар.

Қажетті сөздер: бар, өмір сүрді, келді

5-тапсырма. Сұхбатты оқып, сұрақтардың жауабын табыңыз.

- Қош бол, әке!
Қария оны етігінен ұстап тоқтатты да:
- Ардақты шайық Ибраһимге менің тілектестік сәлемімді жеткіз. Перзенті құрметті адам болып өссін, оған деген ел-жұрттың махаббаты мәңгі- бақи сарқылмасын! «Ахмет» деген атына лайық болсын! Әумин! – деді.
- «Ахмет» деймісіз, әдемі есім таңдадыңыз... Қария қолын көтеріп, жігіттің сөзін бөлді:
- Бұл есімді оған Алла берген. Жолың болсын!

С. Байниетова. «Қожа Ахмет Иасауи. Тарих, тұлға, уақыт» кітабынан.

Сұрақтар: Қария кімді тоқтатты?

Қарияның Ибраһимге жеткіз деген сәлемдемесі қандай?

Қария Ибраһимнің перзентіне қандай есім қойды?

6-тапсырма. Оқыңыз, жаттығыңыз!

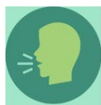
Астана қаласы

Астана – Республикамыздың бас қаласы. Ол 1997 жылдың 10 желтоқсанда астана мәртебесіне ие болды. Астана Қазақстанның солтүстігінде Есіл өзенінің жағасында орналасқан. Астанада мұражайлар, театрлар, кітапханалар бар. «Бәйтерек» монументі – қаланың символы. Жобаның сәулетшісі – Ақмырза Рүстембеков.

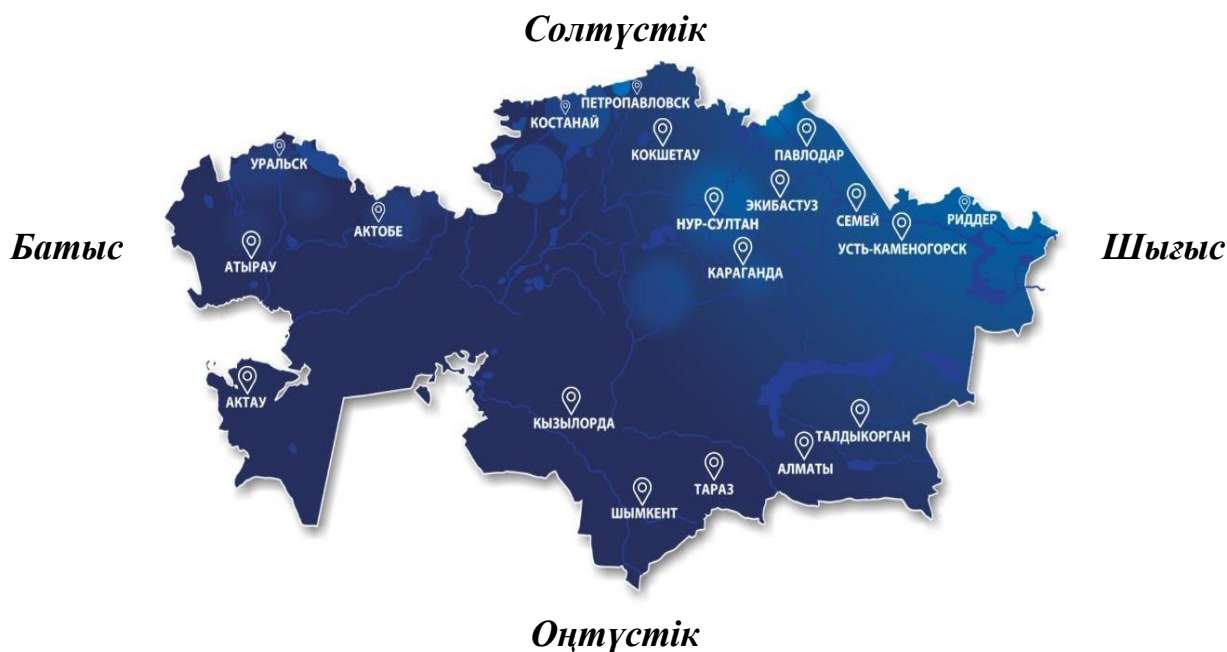

Астанадағы ең биік ғимарат – Абу-Даби Плаза, биіктігі – 311 метр. 75 қабатты ғимарат.

«Қазақстан Темір Жолы» ғимараты да – қаланың ең биік және әдемі кешендердің бірі.

7-тапсырма. Қазақстанда қандай қалалар бар? Картаны қолданып қай қала қай аймақта орналасқанын айтыңыз.

8-тапсырма. Қай қаладан қандай өнім алынады? Сәйкестендіріңіз.

Алматы	 	Орал
Шымкент	 	Өскемен
Қостанай	 	Атырау
Түркістан	 	Қызылорда

2-САБАҚ: ҚАЗАҚСТАН ӘЛЕМДІК КЕҢІСТІКТЕ

Жаңа сөздер: әлем, мәңгілік, мемлекет, мұнара, көлем, көрікті, шектесу, белгі

1-тапсырма. Оқыңыз, жаттығыңыз!

Қазақстан әлемдік кеңістікте

Қазақстан – Орталық Азияда орналасқан мемлекет. Жер көлемі үлкен, әлемде 9-орын алады. Қазақстан Ресеймен, Қытаймен, Орталық Азия мемлекеттері Қырғызстан, Өзбекстан, Түркменстанмен шектеседі.

Қазақстан – мәңгілік ел. Қазақстан Республикасы тәуелсіздігін 1991 жылғы 16 желтоқсанда алды. Аталған күн – Республиканың ұлы мерекесі.

Қазақстанның бас қаласы – Астана. Астана – көрікті қала. «Бәйтерек» – Астана мақтанышы. Бәйтерек мұнарасына көтерілсеңіз, қала алақанда тұрғандай көрінеді.

2-тапсырма. «Қазақстан» кластерін толтырыңыз.

3-тапсырма. Сұрақтарға жауап беріңіз.

1. Сіздің еліңіздің Елордасы қалай аталады?
2. Елордаңыздың басты символы не?
3. Қандай белгілі ғимараттарды білесіз?
4. Еліңізде сіз білетін ескерткіштерді атай аласыз ба?
5. Сізге әлемдегі қай ғимарат қатты ұнайды?
6. Қазақстанның қандай көрікті жерлерін білесіз?

4-тапсырма. Ұжымдық ойын.

Топты екіге бөліп, бірінші топ елдерді атағанда, екінші топ астаналарын табу керек.

Үлгі:

Елдер	Астанасы
Қазақстан	Астана
Франция	Париж
....	
....	

5-тапсырма. Суреттегі көрікті жерлердің қай қалада орналасқанын сәйкестендіріңіз. Олар туралы не білесіз?

Бәйтерек	Жұмбақтас жартасы	Керуен-сарай	«Медеу» мұз айдыны
Түркістанда	Астанада	Алматыда	Көкшетауда

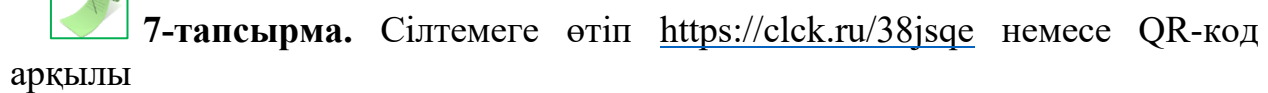

6-тапсырма. Мақалдарды жаттап алыңыз, мәнін түсіндіріңіз.

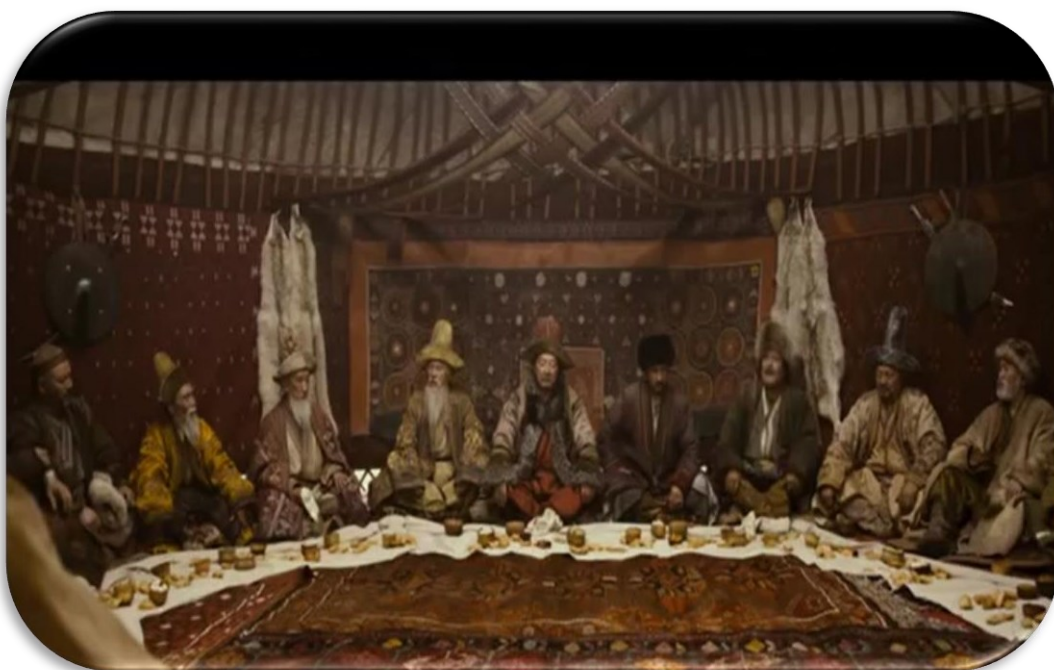
Қаланың жаңалығын даладағы ел бұрын естиді.

Қала – халқының салтанаты,
Бала – ата-ананың қолқанаты.

Қ. Ергөбек. «Қазақ мақал-мәтелдері» кітабынан.

«Жаужүрек мың бала» фильмін көріп, алған әсеріңіз туралы қысқаша эссе жазыңыз.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

V МОДУЛЬ

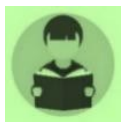
КІТАП – БІЛІМ БҰЛАҒЫ

1-сабақ. Кітап – жан азығы.

2-сабақ. Менің кітапханам.

1-САБАҚ: КІТАП – ЖАН АЗЫҒЫ

Жаңа сөздер: кітап, оқу, бос уақыт, дүкен, шығарма, қабат, азық

1-тапсырма. Оқыңыз, жаттығыңыз! Сұрақтарға жауап беріңіз.

Менің есімім – Бақыт. Мен 21 жастамын, студентпін. Студенттік кезде уақыт жетіспейді, бірақ мен бос уақыт тауып, кітап оқығанды жақсы көремін. Менің жеке кітапханам бар. Әзірге онда 50-ге тарта кітап бар.

Менің жақсы көретін жанрым – детектив. Детектив жанрынан Кемел Тоқаевтың, Агата Кристи, Конан Дойл, т.б. шығармалары бар. Сонымен қатар менде Түркістан туралы және Қожа Ахмет Ясауи туралы да кітаптар бар. Бүгін мен «Кітаптар әлемі» деген кітап дүкеніне барып, жаңа кітаптар қараймын.

Сұрақтар:

Бақыттың кітапханасы бар ма?

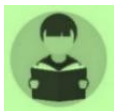
Оған қандай жанр ұнайды?

Ол қайда барады?

2-тапсырма. Сұхбатты жұбыңызбен оқыңыз.

- Қайырлы таң! Мен «Филология» залына келіп едім, оған қалай баруға болады?
- Сәлеметсіз бе! Оқырман билетіңіз бар ма?
- Иә, бар, міне.
- Рақмет, жүріңіз, мен сізге көрсетіп жіберейін.
- Жақсы, рақмет!
- Сізге қандай кітаптар керек еді?
- Маған Рахманқұл Бердібайдың кітаптары керек еді.
- Бізде Р. Бердібай атындағы «Түркітану» оқу залы бар. Сол жерден осы автордың өзі туралы және кітаптары туралы оқи аласыз.
- Ендеше, мен сол жерге барайын.
- Жарайды. Жоғары қабатқа көтерілейік. Міне, келдік. Осы зал.
- Көп рақмет!

3-тапсырма. Мәтінді оқып, төмендегі сұрақтың дұрыс жауабын белгілеңіз.

Кітап – жан азығы

Кітап – білім бұлағы. Кітап араб тілінен «жазу» деген мағынаны білдерді. II ғасырда Қытайда қағаздар жасалып, алғаш кітаптар шыға бастайды. 15 ғасырда Иоганн Гутенберг деген адам баспа қалыбын жасап шығарды. Осы кезден бастап кітаптар көптеп шыға бастады. Ежелгі Грекия мен Ежелгі Рим тұңғыш рет кітап саудасымен айналыса бастады.

Сұрақтар:

Кітап оқу сізге ұнай ма?

Қандай кітаптар оқыдыңыз, кестені толтырыңыз.

Кітап атауы	Авторы	Андатпасы

4-тапсырма. “Кітап - біздің рухани жан азығымыз” нақыл сөздің мағынасын ашып жазыңыз.

5-тапсырма. Жұмбақтарды шешіңіз.

Қабат-қабат қаптама.
Ақылың болса, аттама.

Сандығым бар өзгеше,
Қолыма алып жүремін.

Ішін ашып ақтарып,
Өмір сырын білемін.

<https://bilimsite.kz/jumbaktar/>

2-САБАҚ: МЕНІҢ КІТАПХАНАМ

Жаңа сөздер: құнды, жәдігер, қолжазба, туынды, мұрағат, ғылым, зерттеу жұмысы, дарынды

1-тапсырма. Оқыңыз, жаттығыңыз! Сұрақтарға жауап беріңіз.

«Фараб» кітапханасы

«Фараб» кітапханасы – Түркістандағы заманауи үлгіде жасақталған кітапхана. Қазіргі таңда кітапхана қорында 280 мың кітап бар, 480 мыңға жуық кітап орны жасақталған. Кітапханада сирек кездесетін тарихи кітаптар мен қолжазбалар, әлемге танымал ақын-жазушылардың, қазақ, орыс жазушылары кітаптарының түпнұсқалары бар. Сонымен қатар оңтүстік өңірден шыққан дарынды тұлғалар мен ақын-жазушылардың кітаптары оқырмандарға ұсынылған.

Сұрақтар: Кітапхана қалай аталады?

Кітапхана қорында қанша кітап бар?

Оқырмандарға қандай кітаптар ұсынылған?

2-тапсырма. Мәтінді QR-код арқылы тыңдаңыз, қайталап оқыңыз және төмендегі сұрақтардың дұрыс жауабын беріңіз.

«Фараб» кітапханасы

Мен кеше «Фараб» кітапханасына бардым. Мен онда ең құнды болып саналатын тарихи жәдігер 1919 жылғы атақты «American Quartet» тобының орындауында Бобби Джонес пен Джек Стерннің «Түркістан» деп аталатын музыкалық пластинкасын көрдім. Бұл туынды кезінде Бродвей хитіне айналған. «Фараб» кітапханасының ғылыми зерттеу жұмысының нәтижесінде АҚШ Конгресі кітапханасының мұрағатынан табылған.

Сұрақтар:

Қандай құнды тарихи жәдігер туралы білесіз?

Кітапхананың қандай ерекшелігін байқадыңыз?

3-тапсырма. Көп нүктенің орнына қажетті сөздерді қойыңыз.

Менің атым – Жасмин. Мен кітапханада ... оқығанды ұнатамын. Біздің кітапханамыздың бірінші ерекше көзге түсетін арнайы оқырмандар үшін қойылған ... орындықтар менің кітап оқуыма деген ... ашады. Бұл жер – оқырмандар үшін оқыған шығармаларынан алған әсерлері мен ойларын талқылауға арналған орын.

Қажетті сөздер: құштарлығымды, жұмсақ, кітап, қабатында

4-тапсырма. Мәтін бойынша сөйлемді толықтырып жазыңыз.

Жасмин _____ оқығанды ұнатады.
Кітапхананың бірінші қабатында _____ бар.
Кітап сүйер қауым үшін _____ арналған таптырмас орын.

5-тапсырма. Оқыған кітабыңыз туралы айтыңыз. Жастарды кітапқа баулу үшін жарнама жасаңыз.

6-тапсырма. Өз еліңіздегі үлкен кітапхана туралы жазыңыз.

7-тапсырма. Көп нүктенің орнына тиісті сөзді тауып жазыңыз.
Мақалды жаттап алыңыз.

Күш білімде, білім

Кітап ... ,

Білім тоқығандікі.

*Қ. Ерғөбек. «Қазақ мақал-мәтелдері»
кітабынан.*

VI МОДУЛЬ

«ӨЗ ҮЙІМ – ӨЛЕҢ ТӨСЕГІМ»

1-сабақ. Менің үйім, бөлmem.

2-сабақ. Менің күн тәртібім.

1-САБАҚ: МЕНІҢ ҮЙІМ. БӨЛМЕМ

Жаңа сөздер: үй, жайлы, махаббат, өте кішкентай, бөлме, асхана, жатын бөлме, қонақ бөлмесі, қабырға, қалау, қонақ, жанкүйер

1-тапсырма. Оқыңыз, жаттығыңыз!

Менің үйім

Үй – бұл барлық адамдарға жайлылық сыйлайтын орын. Себебі үй махаббат пен өмірге толы.

Менің есімім – Ахмет. Менің де үйім және сүйікті отбасым бар. Менің үйім Түркістан қаласында орналасқан. Ол өте үлкен де, өте кішкентай да емес. Мен отбасыммен бірге осы үйде тұрамын. Үйде әкем, анам, әжем, атам және кішкентай қарындасым тұрады.

2-тапсырма. «Ас бөлмесі» мәтінін QR-код арқылы тыңдаңыз, қайталап оқыңыз және төмендегі сұрақтардың дұрыс жауабын белгілеңіз.

Ас бөлменің іші мұнтаздай таза, мен ол жерде ас әзірлеп, ас ішімін. Ас бөлмеде ыдыс тұратын шкаф, тоңазытқыш, пеш бар. Ас бөлмеге керекті барлық ыдыстардың түрлері бар: тәрелке, пияла, шәйнек, леген, тостақ, табақ, қазан, ас қасықтар, шай қасықтар, шанышқы, пышақ, тақтай және т.б.

Сұрақтар:

Ас бөлменің іші қандай?

Ас бөлменің ішінде нелер бар?

Өзіңіздің үйіңіздегі ас бөлмеңіз қандай?

3-тапсырма. Сұхбатты оқып, сұрақтардың жауабын табыңыз.

- Сәлем, Айше, жағдайың қалай?
- Сәлем, Керім, жақсымын, Өзің қалайсың?
- Айше! Неге көңіл-күйің жоқ? Не болды саған? Сені біреу ренжітті ме?

- Жоқ. Ешкім ренжіткен жоқ. Үйімді, отбасымды сағындым.
- Е, онда түсінікті. Алғашқы жылы қиын болады. Кейін үйреніп, отбасыңа телефон шалып, «Мен бұл демалыста үйге қайтпаймын, достарыммен баратын жерлер бар» деп айтатын боласың.
- Олай бола қояды деп ойламаймын. «Өз үйім – өлең төсегім» деп босқа айтпаған. Ал өзің ше, Қырғызстанды, отбасыңды сағынбайсың ба?
- Сағынамын. Сағынсам, мен олармен бейне қоңырау арқылы сөйлесіп тұрамын. Мен де бірінші жылы осылай қатты қиналғанмын. Кейін үйреніп кеттім.
- Иә, оны уақыты келгенде көрермін.
- Айше, аз қалды. Екі аптадан кейін, қысқы демалыс басталады.
- Қолдауыңа рақмет! Мен сабаққа кешігіп барамын. Жақсы, сау бол!
- Сау бол, Айше.

Сұрақтар: Айшенің неге көңіл-күйі жоқ?

Керім, оны қалай жұбатты?

Сіз өз еліңізді сағындыңыз ба?

4-тапсырма: Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойыңыз.

Үйіміз ертеректе салынғанмен өте биік қаланған. Менің үйімде алты бар. Әрбір отбасы мүшесінің өз қалауы бойынша бөлмелері бар. Менің қарындасым музыканың болған соң, оның бөлмесі ерекше безендірілген. Біздің қонақ бөлмеміз үлкен, биік. Үйде атам мен әжем болған соң, үйге жиі келіп тұрады. Ал анам сол қонақтарды күтуден шаршамайды.

Қажетті сөздер: жанкүйері, бөлме, қонақтар, безендірілген, төбесі

5-тапсырма. Суретке карап сөздерді сәйкестендіріңіз.

--	--	--	--

Қажетті сөздер: жатын бөлмесі, жуынатын бөлме, қонақ бөлмесі, дәліз

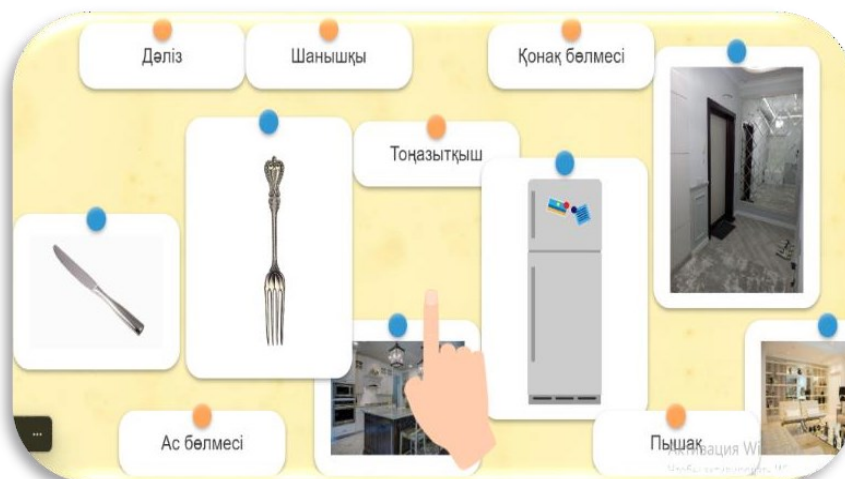

6-тапсырма. Суреттегі ас бөлмені суреттеп жазыңыз.

7-тапсырма. Төмендегі сілтемеге өтіп <https://clck.ru/38bADZ> немесе QR-код арқылы тапсырманы орындаңыз.

2-САБАҚ: МЕНІҢ КҮН ТӘРТІБІМ

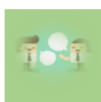
Жаңа сөздер: күнделікті, күн тәртібі, жоспарлау, тауға шығу, табиғатқа шығу, үй жұмысымен айналысу, үй тапсырмасын орындау, серуендеу

1-тапсырма. Оқыңыз, жаттығыңыз!

Күн тәртібім

Менің өз күн тәртібім бар. Күнделікті таңертең тұрып, жаттығу жасаймын. Содан соң бір стакан су ішемін. Бұл денсаулық үшін пайдалы. Таңғы асымды ішіп, университетке келемін. Сабақ аяқталған соң, үйге қарай жаяу жүремін, кей кезде кітапханаға барамын. Әдетте, үйге келген соң, жеңіл тамақтанып, демаламын. Сабақтарыма даярланамын. Сағат түнгі 11-12-лерде ұйықтауға кірісемін.

2-тапсырма. Сұхбатты оқып, сұрақтардың жауабын табыңыз.

- Сәлеметсіз бе, Райхан апай!
- Сәлеметсің бе! Нұрлан!
- Райхан апай, сізден сұрасам бола ма?
- Иә, әрине.
- Сіз күн тәртібіңізді қалай жоспарлайсыз?
- Уақыт мен үшін өте бағалы. Оны дұрыс бағалауымыз керек. Менің күн тәртібімде спорттың маңызы ерекше. Себебі спорт – денсаулық кепілі. Ол түрлі аурулардан сақтап, өзінді сергек ұстауға көмектеседі.
- Рақмет, Райхан апай! Пайдалы кеңес екен!

3-тапсырма. Өз күн тәртібіңізді жазыңыз.

4-тапсырма. Сұхбатты оқып, қажетті сөздермен толықтырыңыз.

Жасур: Сәлем, достар! Ертең демалысқа қандай.....бар?

Алина: Сәлем, Жасур, ертең барып, үй тапсырмаларын жасаймын.

Арман: Сәлем! Әзілдеп тұрған шығарсың? Қала сыртына шығып,болады ғой.

Жасур: Табиғатқа шыққан қандай жақсы! Онда ертең «Көктөбеге» барайық.

Алина: Табиғатқа шыққанды ұнатпаймын. Күн ыстықта

көп. Шағып алса қайтеміз?! Оның үстіне ертең күн ыстық болады, ауа-райы болжамын көрдім.

Жасур: Алина, «Көктөбеде» қар бар, қайдағы жәндіктер. Ол жақта күн болады.

Алина: Мен ертең кітапханаға барамын деп жоспарлаған едім.

Арман: Маған ұсыныс ұнады. Ертең «Көктөбеге» барып демалып қайтайық, Алина, бүгін жұма, кітапханаға бүгін барсаң ғой. Әлі күн ерте ғой. Үй тапсырмаларын бүгін жаса, ертең демалуға шығайық.

Қажетті сөздер: кітапханаға, жоспарларың, салқын, тауға шықсақ, жәндіктер, үлгересің

5-тапсырма. Төмендегі сілтемеге өтіп <https://clck.ru/38bAbU> немесе QR-код арқылы тапсырманы орындаңыз.

VII МОДУЛЬ

УАҚЫТ – БІЗДІҢ ӨМІРІМІЗ

1-сабақ. Сағат неше? Апта, күндер.

2-сабақ. Жыл мезгілдері, ауа райы.

1-САБАҚ: САҒАТ НЕШЕ? АПТА, КҮНДЕР

Жаңа сөздер: дүйсенбі, сейсенбі, сәрсенбі, бейсенбі, жұма, сенбі, жексенбі, бүгін, ертең, бүрсігүні, арғы күні, қасиетті күн

1-тапсырма. Оқыңыз, жаттығыңыз!

Дүйсенбі – жұмыс күнінің бірінші күні. Әдетте, демалыстан кейінгі алғашқы жұмыс күндері қиын болады. Дүйсенбі, сейсенбі, сәрсенбі, бейсенбі күндері жұмыс басты болып, апта соңына дейін сергек жұмыс істейсің. Мен жұма күнді ұнатамын, себебі сенбі, жексенбі демалыс күндерге таяп қалды деп күнің жеңіл өтеді. Бүгін – жұма, менің жұмысым өнімді болды. Жоспарды орындадым.

2-тапсырма. Жеті күннің аталуын QR-код арқылы тыңдаңыз, есте сақтап, қалып кеткен сөздерді қойыңыз.

Бүгін –	Дүйсенбі
..... –	Сейсенбі
Бүрсігүні –	
..... –	Бейсенбі
Қасиетті күн –	Жұма
..... –	Сенбі
..... –	

3-тапсырма. Сұхбатты оқып, сұрақтарға жауап беріңіз.

- Кешіріңіз, сағаттың неше болғанын айтып жібересіз бе? Менің қол сағатым тоқтап қалыпты, телефоным сөніп қалыпты.
- 7-ден 10 минут өтті. Менің де смартфоным өшіп қалған еді. Қол сағатым тура уақытты көрсетіп тұрмауы мүмкін.
- Қап, не істесем екен!? Маған дәл уақыт керек еді. Менің поезым 8:05-те жүретін еді.
- Меніңше, сіз таксимен барғаныңыз дұрыс болар. Вокзалға жеткенше, біраз уақыт кетеді.
- Солай жасайын, сізге көп рақмет! Сау болыңыз!
- Сау болыңыз! Жолыңыз болсын!

Сұрақтар: Жолаушы қайда асығып келе жатыр?
Не себепті таксимен баруды ұсынды?

4-тапсырма. Суретке қарап, төмендегі сөздерді қолданып, мәтін құраңыз.

Қажетті сөздер: таңертең ерте шамамен 7:00-де, 7:30-да таңғы ас ішу, сағат 8:00-де үйден шығу, сабақ 8:30-да басталып, сабақ 12:30-да аяқталады, түскі 13:00-де түскі ас ішу, 18:00-де кешкі ас ішу, 10:00-де ұйықтау.

5-тапсырма. Сурет бойынша уақытты сәйкестендіріңіз. Сағат неше болды?

19:30

21:00

20:30

24:30

<https://clck.ru/38bCvN>

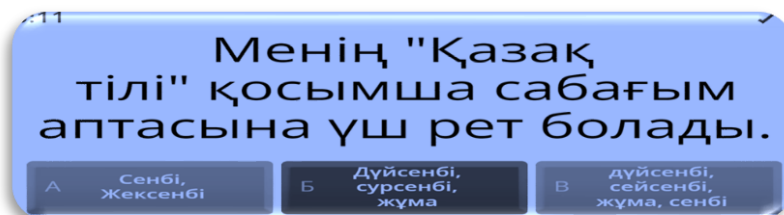

6- тапсырма. Сөйлемді толықтырыңыз.

1. Мен 2005 жылы күні туғанмын.
2. Менің досым 2004 жылы күні туған.
3. Біздің топта 2005 жылы күні туған екі студент бар.
4.
5.

7-тапсырма. Төмендегі тапсырманы сілтемеге өтіп, <https://clck.ru/38bLEs> немесе QR-код арқылы орындаңыз.

8- тапсырма. Мақалды жаттап алыңыз. Жұмбақты шешіңіз.

Мақал:	Жұмбақты шешіңіз:
Заманың қалай болса, Бөрігіңді солай ки. Мезгілі жетсе, мұз да ерір.	Бір кісі бар дүниеде, Шемішке шағып тұрады. Бұл кісіден әр уақыт, Әркім мезгіл сұрайды.
А. Смайлова. «Қазақтың мақал-мәтелдері» кітабынан	С. Аманжолов «Қазақ жұмбақтары» кітабынан

2-САБАҚ: ЖЫЛ МЕЗГІЛДЕРІ, АУА РАЙЫ

Жаңа сөздер: көктем, жаз, күз, қыс, мал күйісі, шаруашылық, қоныс аудару, шүйгін шөп, құнарлы жер, жайылым

1-тапсырма. Оқыңыз, жаттығыңыз!

Жыл мезгілдері

Жыл мезгілдері бір-бірінен ерекшеленді. Күзде күн салқындайды. Ағаштардың жапырақтары сарғайып, жерге түседі. Қыста күн қысқарып, түн ұзарады. Қыста қар түсіп, күн суып кетеді. Балалар шанамен сырғанап ойнайды, аққала жасайды. Көктемде күн жылиды. Көктем біздің елде 22 Наурыз мерекесімен ерекшеленеді. Жаз мезгілінде күн ысиды. Жеміс-жидектер піседі, оқушылар мен студенттер жазғы демалысқа шығады.

Маған көктем ұнайды. Бұл кезде күн жылып, қар еріп, жерге көк шығады, жеміс ағаштары гүлдейді, құстар суық жақтан оралады.

2-тапсырма. Жыл мезгілінің ай аттарын жазыңыз.

Қыс айлары: желтоқсан, қаңтар,

Көктем айлары : ... , сәуір,

Жаз айлары:, ... , тамыз.

Күз айлары: ..., ...,

3-тапсырма. Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойыңыз.

Қыста ауа-райы ... , әдетте ... жауады. Өзендер мен көлдерге ... қатып, боранды күндер көп болады.

Көктемде ауа-райы құбылмалы болады. Кейде күн шуағын шашып, күн жылынып, қар ... , жер көгереді. Кейде аспанды қара ... басып, күн ... , ... ойнайды.

Жаз мезгілінде ауа-райы ... болады.

Күзде ауа-райы құбылмалы, Жауын құйып, кейде сіркіреп жауады. ... түсіп, жерге ... түседі. Әр жыл мезгіліне сай табиғат та өзгеріп тұрады.

Қажетті сөздер: тұман, найзағай, суық, қар, мұз, еріп, бұлт, күркіреп, ыстық, нөсерлеп, қырау

4-тапсырма. Көшпенді қазақ халқының шаруашығы туралы мәтінді QR-код арқылы тыңдаңыз, сұрақтарға жауап беріңіз.

Жыл он екі ай – қыс, көктем, жаз, күз сынды жылдың әр мезгілінде қазақ халқы шаруашылығының, малының күйісі мен жағдайына қарай қоныс аударып отырған. Қыста қыстауға, күзде күздеуге, жазда жайлауға шығатын болған.

Қыстау – көшпелі халықтың қыс мезгілінде жылы мекенге қоныс аударған жері. Қазақ халқы қыстан аман шығу үшін қыстауға қоныс аударған.

<https://clck.ru/36xyh2>

Көктем шыға сала, бәйшешек жарып шыққанда, қазақ халқы көктеуге шыққан. Көктеу – көктемгі қоныс, шөптің жаңадан қаулап шығатын кезінде, мал шаруасының жағдайына қарай ыңғайласқан.

<https://clck.ru/36xyg>

Жайлау. Жаз жайлауда отыратын қазақтар жайлау жерінің шөбі шүйгін, жері құнарлы, суы мол, салқын жерін таңдаған.

<https://clck.ru/36xyfm>

Күздеу, қыстауға салқын түскенде, күз айында қыс жақындай бере қоныстанатын жер. Қыстауға жақын жайылымға қарай қоныстанған.

<https://clck.ru/36xybh>

Сұрақтар: Қазақ халқы неліктен қоныс аударып отырған? Қыстау дегенді қалай түсінесіз? Сіздің еліңізде күн суық па?

5-тапсырма. Тапсырманы сілтемеге өтіп, <https://clck.ru/378kQW> немесе QR-код арқылы орындаңыз. Сәйкестендіріңіз.

VIII МОДУЛЬ

БАЗАРҒА ӘРКІМ БАРАР, КЕРЕГІН АЛАР

- 1-сабақ. Түркістан базары.
Сауда орталықтары.**
- 2-сабақ. Азық-түлік дүкендері.**
- 3-сабақ. Тамақтану.**

1-САБАҚ: ТҮРКІСТАН БАЗАРЫ. САУДА ОРТАЛЫҚТАРЫ

Жаңа сөздер: базар, сөре, кәсіп, өнім, сауда, дүкен, ақша, жеміс-жидек, киім- кешек, балық, азық-түлік

1-тапсырма. Мәтінді оқып, тақырып қойыңыз, сұрақтарға жауап беріңіз.

Түркістанда үлкен жаңа базар ашылды. Мұнда киім-кешек орталығы, алтын сататын салондар, фермерлер базары бар. Эко базарда ет-сүт, киім-кешек, көкөністер, жеміс-жидектің түр-түрлері сатылады. Жуықта ескі базар орны табылды. Ол сан ғасырлар бойы халыққа қызмет еткен екен.

- Түркістан базары қалай аталады?
- Түркістан базарының басқаларынан айырмашылығы неде?
- Сіздің еліңіздің базарлары қандай?

2-тапсырма. Суреттерге қарап, базарда не сатылатынын әңгімелеңіз.

Қажетті сөздер: азық-түлік, ыдыс-аяқ, киім-кешек

3-тапсырма. «Қуаныш» базары туралы ақпаратты QR-код арқылы тыңдаңыз, сұрақтарға жауап беріңіз:

«Қуаныш» базары

«Қуаныш» базары – киелі мекендегі көне базар. Жарты ғасырдан астам тарихы бар, кезінде ата-әжелер сауда жасағын отбасылардың ұрпақтары сауда

кәсібін жалғастырып келеді. Базарда әртүрлі өнімдердің түрлері өте көп және бір ерекшелігі базарда «Түнгі базар» бар. Сауда түнгі уақытта қызады. Таңғы сағат алтыда келсең де, сөрелерін жайып, сауда сатып отырған кәсіпкерлерді көруге болады.

Сұрақтар:

Базар ерекшелігі неде?

Халыққа тиімді өнім түрлері бар ма?

Түркістан базары қалай аталады?

Базардағы сауда-саттықпен айналысатындар кімдер?

4-тапсырма. Сұхбатты оқып, сұрақтардың жауабын табыңыз.

- Сәлеметсіз бе!
- Сәлеметсіз бе!
- Түркістанда үлкен базар бар ма?
- Иә, «Қуаныш» базары бар.
- Неліктен «Қуаныш» деп аталған?
- Келген адамдар қуанышты көңіл-күймен риза болып кетуі үшін.
- Керемет екен! Рақмет! Сау болыңыз!
- Арзымайды! Сау болыңыз!

Сұрақ: Әңгіме не туралы болды?

Неліктен базарды «Қуаныш» деп атаған?

5-тапсырма. Ойын. РАФТ ойыны арқылы киімге сұраныс беру картасын толтырыңыз.

Кімнен? (адресант)	Кімге? (адресат)	Мәтін формасы (жанры)	Не туралы? (тақырыбы)
Тұтынушы	Дизайнер	Ұсыныс хат	Ұлттық киім

6-тапсырма. Өз еліңіздегі дүкен түрлерімен салыстырыңыз. Қажетті заттарды сатып алу болашақта қалай орындалады деп ойлайсыз? Өз ойыңызбен бөлісіңіз.

7-тапсырма. Төмендегі сөздермен сөйлем құрап жазыңыз: базар, Түркістан, адам көп, азық-түлік, зат, ақша, халық

8-тапсырма. Сұхбатты оқыңыз, көп нүктенің орнына қажетті сөздерді қойыңыз.

Апасы: Аңсар, дүкенге ... бердің бе?

Аңсар: Әрине, апа, тапсырыс беріп отырмын, ... өңделіп жатыр. Мен оны күтудемін.

Асан: Сонда бізге дүкенге барудың қажеті жоқ па?

Аңсар: Қазіргі уақытта көпшілігі осылай жасайды. Көлік тұрағының қасында әр пәтерге арналғанбар. Тауар сол жерге түскенде бізге дыбыстық ... келеді.

Асан: Міне, ғажап! Бұл ... қой!

Қажетті сөздер: тапсырыс, ақпарат, керемет, хабарлама, жәшік

9-тапсырма «Жағымды-жағымсыз» әдісі арқылы онлайн дүкен мен базар аралаудың айырмашылығы, пайдасы мен жағымды, жағымсыз жақтарын әңгімелеңіз. Пікіріңізбен бөлісіңіз.

Білім алушыларға екі түрлі мәтін немесе екі түрлі сурет көрсетіңіз. Екеуінің арасындағы айырмашылықты анықтауды сұраңыз. Жауаптарын дәлелдеп отырулары керек.

«Жағымды - жағымсыз»

<https://share.kz/gupY>

<https://share.kz/g9uq>

2-САБАҚ: АЗЫҚ-ТҮЛІК ДҮКЕНДЕРІ

Жаңа сөздер: үнемдеу, науқан, жеңілдік, сауда орталығы, дәм, талғам, әмбебап, жеміс жидек, көкөніс, тоңазытқыш, қарақ қабат, пияз, сәбіз, ірімшік, талқан, сөк, қияр

1-тапсырма. Мәтінді оқып, сұрақтарға жауап беріңіз.

Дүкен түрлері

Қазіргі таңда дүкендердің түрлері көп. Сауда орталықтары, супермаркеттер, шағын дүкендер, интернет дүкендер. Әлеуметтік желінің қай түрін тандасаң да, интернет дүкендері толып тұр. Адамдардың дүкен аралап іздеген затын тапқанша, аралап жүрудің орнына компьютер алдында отырып немесе смартфондар арқылы керек заттарына тапсырыс беріп, сатып ала алады. Бұл – адамдар үшін уақыт үнемдеудің өте тиімді жолдарының бірі.

Кез келген тауарларды интернет дүкендерінен алуға болады, тек киім алғанда, өлшемі тура келмей қалуы мүмкін. Әр тауар үшін дүкенде науқандар мен жеңілдіктер ұйымдастырып отырады. Көп адамдар сол сәтті тиімді пайдаланып, сауда жасап үлгереді.

Сұрақтар:

Басқа қандай дүкен түрлерін білесіз?

Тауарларды онлайн немесе интернет дүкендерден алуды қолдайсыз ба?

2-тапсырма. Сұхбатты QR-код арқылы тыңдаңыз, қалып кеткен керекті сөздерді жазыңыз.

Жасмин: Анашым, ... сүт те жоқ, айран да жоқ екен. Дүкенге барып келейін бе?

Анасы: Қызым, дүкенге бірге барғанымыз дұрыс болар. Үйде сыр, ... , сары май, талқан, сөк, қияр, ... , қырық қабат, пияз, сәбіз, картоп барлығы таусылып тұр. Сен үйде жоқ ... тізімін жаз. Бірге барып алып келейік.

Жасмин: Жарайды, анашым, қазір. Қалам мен қағаз қайда тұр?

Анасы: Қызым, менің жатын бөлmemде, үстелдің тартпасының ішінде қағаз бар, ал. Қалам ... тұрған сөмкемнің ішінде жатыр.

Жасмин: Жақсы, анашым, мен онда бірденен киімімді ауыстырып шығайын ба?

Анасы: Әрине, дәлізден менің күртешемді ала кел. Тезірек барып келейік.

Қажетті сөздер: қызанақ, сөреде, тоңазытқышта, ірімшік, азық-түліктің

3-тапсырма. Мәтінді оқып танысыңыз. Мазмұнына сәйкес тақырып қойыңыз.

Қазақстан нарықтық экономикаға көшуіне байланысты дүкендердің саны артып, ондағы сатылатын тауарлардың түрлеріне қарай құрылыс заттар дүкені, азық-түлік дүкендері, әмбебап заттар дүкені, киім-кешек дүкені, зергерлік бұйымдар дүкені, жеміс-жидек, көкөністер дүкендері пайда болды.

Қазіргі кезде дүкендер республиканың облыс, аудан орталықтары мен халық тығыз қоныстанған елді мекендердің барлығында бар. Бұл орта және шағын бизнестің дамуына жақсы ықпал жасайды.

4-тапсырма. Төмендегі сөздермен сөйлем құрап жазыңыз.

Қажетті сөздер: дүкен, сүт, айран, сары май, нан, сатып алу, азық-түлік

5-тапсырма. Суреттерге қарап, дүкенде не сатылатынын анықтаңыз.

Қажетті сөздер: көкөністер, сүт, сүт өнімдері, ет, балық

6-тапсырма. Мына сілтемеге <https://clck.ru/372tmc> өтіп немесе QR-код арқылы тапсырманы орындаңыз.

3-САБАҚ: ТАМАҚТАНУ

Жаңа сөздер: ащы, тәтті, тұзды, салқын, ыстық, дәмді, дәмсіз, тұщы, қышқыл, жылы, күйген, пісіру, қайнату, бұқтыру, қуыру

1-тапсырма. Оқыңыз, жаттығыңыз!

Менің сүйікті тағамым

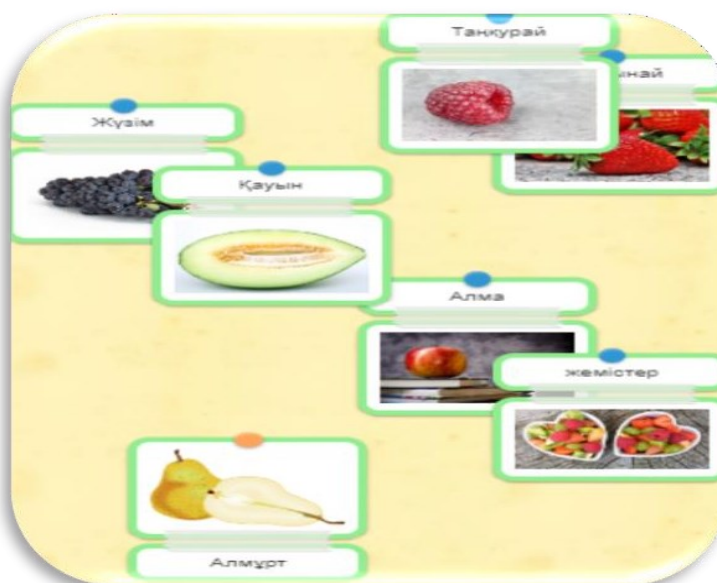
Менің сүйікті тағамым – қазақша ет. Бұл тағам ет пен қамырдан жасалады. Мереке, тойларда қазақша ет асады. Етті қазанға пісіріп, сорпасына жайылған қамырды салады. Дайын болған соң, тұздық құйып, дәмін келтіреді. Бұл – қазақ халқының ең құрметті тағамы.

2-тапсырма. Өзіңіздің сүйікті тағамыңызды және қалай жасалатыны туралы жазыңыз.

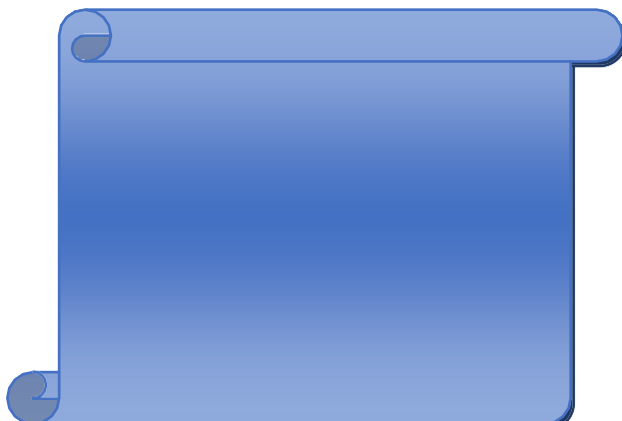

3-тапсырма. Мына сілтемеге өтіп <https://clck.ru/38dHcU> немесе QR-код арқылы «Сыңарын табыңыз» тапсырмасын орындаңыз.

4-тапсырма. Түскі асыңыздың мәзірін құрыңыз:

5-тапсырма. Суреттерді сөздермен сәйкестендіріңіз.

№1 _____

№2 _____

№3 _____

№4 _____

№5 _____

№6 _____

СӘЙКЕСТЕНДІРІҢІЗ		
Сурет №		Айтылатын сөз
№ 1	→	Күйген
№ 2		Бұқтырылған
№ 3		Қайнатылған
№ 4		Қуырылған
№ 5		Пеште піскен
№ 6		Буда піскен

6-тапсырма. Төмендегі тағам дәмдерін қолдана отырып сөйлем құраңыз.

Үлгі: Мен ащы тағамдарды жақсы көремін. Менің апайым ащы тағамдарды ұнатпайды.

Қажетті сөздер: ащы, тәтті, тұзды, салқын, ыстық, дәмді, дәмсіз, тұщы, қышқыл, жылы

7-тапсырма. Өзіңіздің сүйікті тағамыңыздың дайындалу жолын жазыңыз.

8-тапсырма. Мақалды жаттаңыз, мәнін түсіндіріңіз. Жұмбақты шешіңіз.

Мақал:

Ас жүрген жер – береке,
Жас жүрген жер – мереке.

Қ. Ергөбек.
«Қазақ мақал-мәтелдері»
кітабынан.

Жұмбақ:

Сылдыр сұйық, су емес,
Ішсең сусын қанады.
Ақ болса да қар емес,
Шешуін кім табады?

С. Амажолов.
«Қазақ жұмбақтары»
кітабынан.

IX МОДУЛЬ

ӨНЕР – ХАЛЫҚТА

1-сабақ. Түркістан өрнектері. Қолөнер.

2-сабақ. «Әнді сүйсең, менше сүй...»

1-САБАҚ: ТҮРКІСТАН ӨРНЕКТЕРІ. ҚОЛӨНЕР

Жаңа сөздер: жабдықтар, сырмақ, кілем тоқу, ши тоқу, кесте тігу, құмыра, ыдыс-аяқ, еңбекқор, ой-өріс, кестелеу

1-тапсырма. Оқыңыз, жаттығыңыз!

Қолөнер

Халықтың қолөнеріне әдет-ғұрып жабдықтары, мал өсіру, егіншілікке керекті жабдықтарды жасау кіреді. Сондай-ақ ағаштан, мүйізден, бұйымдар жасап, жүннен киіз басып, кілем, сырмақ, ши тоқып, әртүрлі ыдыс-аяқтарды қолдан жасаған.

Сұрақ:

«Өнерлі баланың он саусағы тең, Өнерсіз баланың бір саусағы кем» деген пікірге келісесіз бе? Ойыңызды дәлелдеңіз.

2-тапсырма. Мәтінді QR-код арқылы тыңдап, көп нүктенің орнына тиісті сөздерді жазыңыз.

Қолөнер

Қазақ әйелдері түрлі үй шаруаларымен бірге басумен де айналысты. Ондай дағдыға қыз балаларды ерте жасынан үйретті, бұл дәстүр тәрбие берудің маңызды бөлігі болып табылады. Қазақтардың халықтық түсінігіне орай, қолы қыз бала тек ғана емес, сонымен бірге оның, кеңістіктік қиялы, ырғақты, түсті сезінуі жетілген болады. Неше түрлі өрнектерді ойлап тауып, тігуді, және ... біледі.

Қажетті сөздер: өнерлі, киіз, еңбекқор, кестелеуді, ой-өрісі, тоқуды.

Ш. Тоқтабаева.
«Қазақтың киізден бұйым жасау өнері» кітабынан.

3-тапсырма. Суреттерде қандай қолөнер түрлері берілген?

4-тапсырма. Мәтінді оқыңыз. Негізгі және қосымша ақпаратты анықтаңыз. Өзіңіз білетін ақпараттармен толықтырыңыз. Мәтінге тақырып қойыңыз.

Қазақтардың киіз басу өнері, бір жағынан, үй кәсіпшілігіне, екінші жағынан, көркем қолөнерге жатады, өйткені киіз, соның ішінде өрнекті киізді халықаралық жәрмеңкеге шығарып отырған. Қазақтар бұл өнімді жылқы және қоймен қатар XX ғасырдың екінші жартысында Ресей, Қытай, Орта Азия және басқа Шығыс елдерінен келетін тауарларға айырбас жасаған.

Ш. Тоқтабаева. «Қазақтың киізден бұйым жасау өнері» кітабынан.

5-тапсырма. Суретте берілген заттар мен бұйымдар неден жасалған?

Әрқайсысына сөйлем құрастырыңыз.

Киіз

Тостаған

Сақина

Құмыра

Қоржын

Қамзол

Қажетті сөздер: киіз, мақпал, саз, күміс, ағаш, барқыт

6-тапсырма. Суретке қарап атауларын жазыңыз. Сөйлем құраңыз.

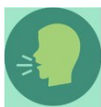
Қажетті сөздер: астау, шаңырақ, домбыра, кимешек

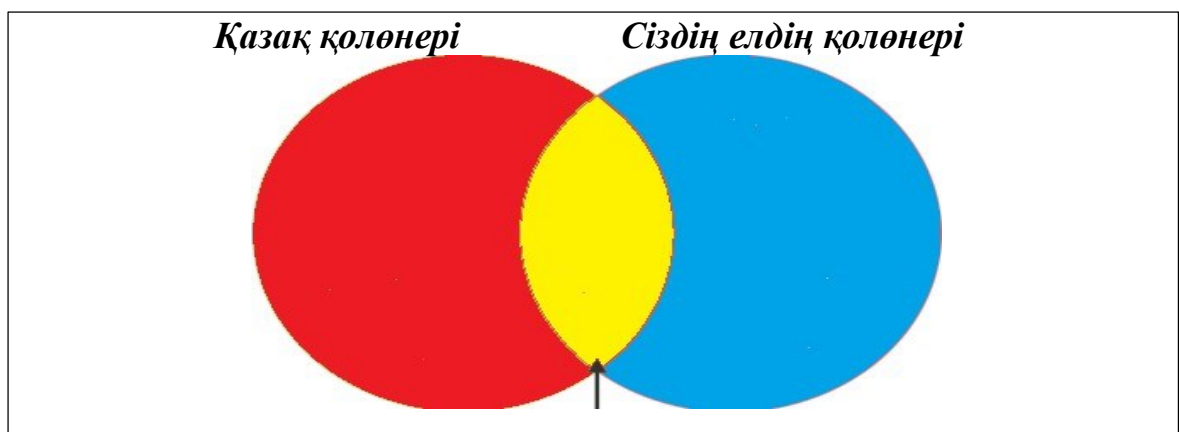
7-тапсырма. «Тазалық» ойыны. Студенттерге сурет бейнеленген парақ беріледі. Онда мыналар салынған:

Құрметті студент, бүгінгі тақырып бойынша алған қажетті ақпараттарды шабаданнан алыңыз, бүгінгі сабақтағы керек емес болған, артық дүниені қоқыс жәшігіне салыңыз, ал бүгінгі ақпараттың ішінде әлі оқуым керек дегендері болса, ет тартқышқа салыңыз.

8-тапсырма. Венн диаграммасы арқылы салыстырыңыз.

9-тапсырма. Мәтінді оқыңыз. Көп нүктенің орнына қажетті сөздерді жазыңыз.

Қазақ қолөнерінде киіз басу, кілем тоқудан басқа тігіншілік өнерінде әртүрлі мата ... үшбұрыш, ... дөңгелек, ромб геометриялық пішімдерді үйлестіріп, ... құрау өнері де қатар жүрген. Құрақ тігетін шебер басқа ... қалған қолдағы бар матаның қиындысын қолданады.

Киіз үйдің төріне текемет, сырмақтардың үстіне түрлі-түсті маталардан тігілген құрақ көрпелер мен құрақ ... сыйлы қонақтарға төсеген. Сондай-ақ түс киіздің ортасындағы жібек матаны кестелеп, ал, ... барқыт, мақпал маталар салып тіккен. Шеберлер өз бұйымдарын дайындауда кемпірқосақта кездесетін барлық табиғи ашық түстерді талғампаздықпен қолданған.

М. Өмірбекова. «Қазақ ұлттық киімінің этномәдени лексикасы» кітабынан.

Қажетті сөздер: жиектерін, төртбұрыш, қалдықтарынан, құрақ, бұйымдардан, көрпешелерді

2-САБАҚ: «ӘНДІ СҮЙСЕҢ, МЕНШЕ СҮЙ...»

Жаңа сөздер: ән, аспап, үрмелі, соқпалы, сілкімелі, шерту, ішекті, ғашықтық

1-тапсырма. Оқыңыз, жаттығыңыз! Сұрақтарға жауап беріңіз.

Қазақ халқы әнді жоғары бағалаған. Абай Құнанбайұлының «Айттым сәлем, қаламқас», «Сегіз аяқ», «Көзімнің қарасы» - халықтың сүйіп орындайтын әндері.

Сұрақтар:

Мәтінде Абайдың қандай әндері жайлы сөз болады? Интернет желісінен жоғарыда аталған әндерді тындап көріңіз. Өз халқыңыздың әндерімен таныстырыңыз, салыстырыңыз.

2-тапсырма. Өлеңді мәнерлеп оқыңыз. Жаттап алыңыз.

Құлақтан кіріп бойды алар,
Жақсы ән мен тәтті күй.
Көңілге түрлі ой салар,
Әнді сүйсең, менше сүй.

Абай

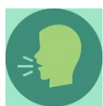
3-тапсырма. Абайдың «Көзімнің қарасы» атты өлеңін QR-код арқылы тыңдап, әнді Караокеде айтып үйреніңіз.

Көзімнің қарасы,
Көңілімнің санасы,
Бітпейді іштегі,
Ғашықтық жарасы.

Қазақтың данасы,
Жасы үлкен ағасы.
«Бар» демес сендей бір
Адамның баласы.

Абай. «Қалың елім, қазағым...»

4-тапсырма. Қазіргі заманғы танымал қандай қазақ әндерін білесіз?

Әннің аталуы	Жаңа сөздер

5-тапсырма. Өз еліңізде орындалатын әннің бір шумағының сөзін сөздіктерді қолдана отырып, қазақша жазып көріңіз.

6-тапсырма. Мәтінді QR-код арқылы тыңдап, төмендегі сұрақтарға дұрыс жауап беріңіз.

Ұлттық аспаптар

Қазақ халқының ұлттық аспаптары дыбыс ерекшелігіне қарай бөлінеді. Ішекті-шертпелі, үрмелі, соқпалы (ұрмалы) және сілкімелі. *Ішекті-шертпелі аспаптарға* – домбыра, шертер, жетіген, адырна жатса, *үрмелі аспаптарға* – сыбызғы, сырнай, сазсырнай жатады. Ал, *соқпалы (ұрмалы) аспаптарға* – дабыл, даңғыра, дауылпаз жатса, *сілкімелі аспаптар* түріне асатаяқ, қоңырау, сақпан және тағы басқа музыкалық аспаптар жатады.

<https://clck.ru/38cy4u>

Сұрақтар:

Сілкімелі аспаптарға қандай музыкалық аспаптар жатады?

Басқа қандай музыкалық аспап түрлерін білесіз?

7-тапсырма. Суретке қарап музыкалық аспаптардың атауын жаттап алыңыз. Қай аспап түріне жататынын анықтаңыз.

<https://clck.ru/36y2HV>

8-тапсырма. Төмендегі суреттегі музыкалық аспаптардың атауын жазыңыз және қай аспап түріне жататынын анықтаңыз. Сөйлемдер құраңыз.

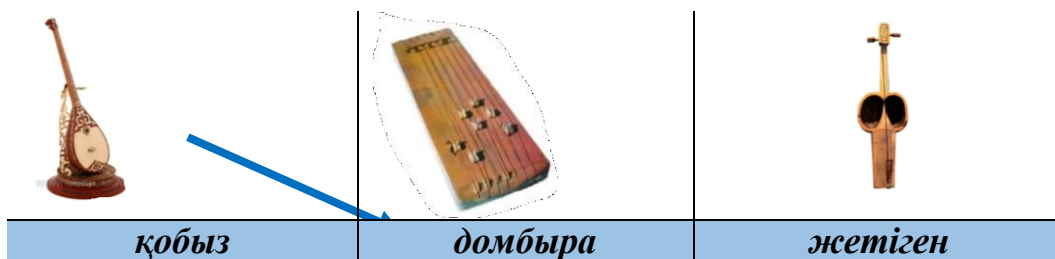

<https://clck.ru/36y2bb>

Қажетті сөздер: даңғыра, сақпан, асатаяк, шертер, жетіген, адырна

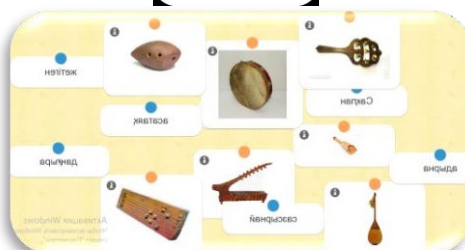
9-тапсырма. Суретке қарап, ішекті-шертпелі аспаптар суретін атауымен сәйкестендіріңіз.

<https://clck.ru/38czz8>

10-тапсырма. Төмендегі сілтемеге <https://clck.ru/372txW> өтіп немесе QR-код арқылы ойын түріндегі тапсырманы орындаңыз.

X МОДУЛЬ

АТАҚТЫ ТҮЛҒАЛАР

1-сабақ. Ұлы тұлғалар.

2-сабақ. Қожа Ахмет Ясауи.

1-САБАҚ: ҰЛЫ ТҰЛҒАЛАР

Жаңа сөздер: киелі, танымал, атақты, ғұлама, шығарма, негізін қалаушы, қайраткер, өлең, қара сөз, аударма, сәуле, ой-орам, құнды, даралау, шумақ, бетбұрыс, ұйытқы, құрбан, борышы

1-тапсырма. Оқыңыз, таныс емес сөздерді белгілеңіз.

АБАЙ ҚҰНАНБАЕВ

Абай Құнанбаев – қазақтың ұлы ақыны, композитор, философ. Абайдың шын аты – Ибраһим, анасы еркелетіп «Абай» деп атап кеткен.

Абай өлеңдерін бала кезінен жаза бастады. Оның «Жазғытұрым», «Күз», «Желсіз түнде жарық ай», «Көзімнің қарасы», «Айттым сәлем, қаламқас», т.б. өлеңдері бар. Ол «Ескендір», «Масғұд», «Өзім әңгімесі» поэмалары мен «Қара сөздерді» жазды. Абай қазақ қоғамын еңбек етуге шақырды. Жалқаулықты, көрсеқызарлықты, надандықты әшкереледі.

Абайдың «Қара сөздері» – ұлы ақынның сөз өнеріндегі көркемдік қуатын, философиядағы даналық дүние танымын даралап көрсететін шығарма.

«Даңқты адамдар» кітабынан.

2-тапсырма. Өлеңде қандай жыл мезгілі суреттелген? Өлең шумақтарында қою бояумен берілген сөздердің мағынасын түсіндіріңіз.

Желсіз түнде жарық ай

Желсіз түнде жарық ай,
Сәулесі суда дірілдеп,
Ауылдың маңы терең сай,
Тасыған өзен гүрілдеп.
Қалың ағаш жапырағы,

Сыбырласып өзді-өзі,
Көрінбей жердің топырағы,
Құлпырар жасыл **жер жүзі**.

Абай. «Қалың елім, қазағым...»

3-тапсырма. Мәтінді оқыңыз, берілген сұрақтарға жауап беріңіз.

***Ахмет Байтұрсынұлы
(1873-1938)***

Ахмет Байтұрсынұлы – қоғам қайраткері, ақын, ғалым, ағартушы, реформатор, аудармашы, қазақ тілі білімі және қазақ әдебиеті теориясының негізін салушы. Ол қазақ елінің тәуелсіздігі үшін саяси күреске шығып, отаршылдық, сталиндік саясаттың құрбаны болған тарихи тұлға.

Ақынның «Қырық мысал», «Маса», т.б. кітаптары бар. Өлеңдерін қазақтың ой-санасын оятуға арнайды. «Оқу құралы» мен «Әдебиет танытқыш» еңбектері – қазақ тілі мен қазақ әдебиеті ғылымының дамуына зор үлесін қосты.

Сұрақтар:

Ахмет Байтұрсынұлы кім?

Ахмет Байтұрсынұлының қандай еңбектері бар?

4-тапсырма. А. Байтұрсынұлының «Тарту» өлеңін жаттап алыңыз. Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді жазыңыз.

ТАРТУ

Балалар, ... жол басы даналыққа,
..., түсіп, байқап, қаралық та.
Бұл жолмен бара жатқан өзіңдей көп,
Соларды көре тұра қалалық па?!
Даналық – өшпес жарық, кетпес ...,
Жүріңдер, іздеп тауып алалық та!

Қажетті сөздер: байлық, келіндер, бұл

Сұрақтар: Өлең не туралы?

Сіз даналық дегенді қалай түсінесіз?
Өзіңіздің еліңіздің қандай ұлы ақындарын білесіз?

5-тапсырма. Өз еліңіздің ұлы тұлғалары жөнінде қысқаша жазыңыз.

6-тапсырма. Міржақып Дулатов туралы мәтінді оқып, сұрақтарға жауап беріңіз.

Міржақып Дулатов (1885-1935)

Міржақып Дулатов – алаш зиялысы, ақын, прозашы, аудармашы, жазушы, көркем сөз шебері, педагог, тарихшы, мемлекет және қоғам қайраткері. Алғашқы кітабы «Оян, қазақ!» деп аталады. Ол онда елдің ауыр тұрмысы туралы жырлайды. Ол өлеңдерінде әділетсіздікпен күресуге шақырады. Міржақып Дулатов қазақ әдебиетіне тұңғыш роман жанрын алып келді. Оның «Бақытсыз Жамал» романында XX ғасырдың басындағы шындық өмір, қазақ қыздарының ауыр тағдыры баяндалады.

7-тапсырма. М. Дулатовтың «Оян, қазақ!» өлеңін жаттап алыңыз.

Оян, қазақ!

Көзіңді аш, оян, қазақ, көтер басты,
Өткізбей қараңғыда бекер жасты.
Жер кетті, дін нашарлап, хал һарам боп,
Қазағым, енді жату жарамас-ты.

Сұрақтар:

«Оян, қазақ!» өлеңі қай кезеңде жазылған?

20 ғасырдың басында сіздің еліңізде қандай өзгерістер болды?

8-тапсырма. Төменде берілген өлеңдердің авторын тауып, сәйкестендіріңіз.

<i>Абай Құнанбаев</i>	«Маса»
<i>Міржақып Дулатов</i>	«Көзімнің қарасы»
<i>Ахмет Байтұрсынұлы</i>	«Оян, қазақ»

9-тапсырма. Ақындардың еңбектерін табыңыз, артығын сызыңыз.

Абай Құнанбаев	«Көзімнің қарасы», «Желсіз түнде жарық ай», «Жел, балалар, оқылық».
Ахмет Байтұрсынов	«Қырық мысал», «Ғылым таппай мақтанба» «Малшы мен маса»
Міржақып Дулатов	«Бақытсыз Жамал», Оян, қазақ», «Әсемпаз болма әрнеге»

10-тапсырма. Мәтінді мұқият оқыңыз. Сұрақтарға жауап беріңіз.

Керей хан мен Жәнібек хан (Әз-Жәнібек)

Керей хан мен Жәнібек хан – Қазақ хандығының негізін қалаушы ұлы екі тарихи тұлғаның бірі. Алғашқы қазақ ханы – Керей хан. Алдымен жасы үлкен Керей сұлтанды 1459 жылы ақ киізге отырғызып, Қазақ хандығының ханы сайлайды. Шу өзенінің бойындағы Қозыбасы деген жерде Қазақ хандығының туын көтереді. Керей хан Қазақ хандығын 10 жылдай биледі. Аңыз бойынша, ол Шу бойындағы Хан тауы етегіне жерленеді.

Жәнібек хан – Қазақ хандығының негізін қалаушы ұлы екі тұлғаның бірі. Жәнібек хан Қазақ Ордасында 1472-1475 жылдар шамасында билік құрған. Ол қазақ жұртының іргесін бекітіп, ордасын мықтап берген ұлы хан, Ұлы әулеттің негізін салушы. Жәнібек ханның ерекше тұлға екенінің белгісі – халқы оны пір тұтқан, әулие тұтқан, сол себептен де Әз-Жәнібек хан деп атаған.

*Ж. Тілеухан, Б. Жұматаев.
«Қазақ хандығы» кітабынан.*

Сұрақтар:

Қазақ хандығы қай ғасырда құрылды?

Қазақ хандығының алғашқы ханы кім болды?

Қазақ хандығы қай елді мекенде құрылды?

Керей хан елде неше жыл билік құрды?

Қазақ хандығының екінші ханы кім?

Халқы не себептен Жәнібек ханды Әз-Жәнібек хан деп атады?

11-тапсырма. Мәтіннің мағынасын түсініп оқыңыз. Мәтінді екі бөлікке бөліңіз, әр бөлікке тақырып қойыңыз.

№	Тақырып:	Кілт сөздері:
Үлгі	Қазақ хандығының құрылуы	Қазақ хандығы негізін қалады.
1-азат жолы		
2-азат жолы		

12-тапсырма. Мәтінді оқып, мазмұны бойынша төрт сұрақ құрастырыңыз.

Есім хан

Есім хан Қазақ хандығын 1598-1628 жылдары басқарды. Қазақ хандығының астанасы Түркістан қаласында тұрып, билік жүргізді. Ол ойрат қалмақтарымен күресте үлкен ерлік көрсетіп, «Еңсегей бойлы ер Есім» атанады. Қалмақтарға қарсы күресте Есім хан Қазақ-қырғыз ынтымағын орнатуға күш салды. Есім хан билік құрған тұста Қазақ хандығының әскери құрамы күшейді. Оның атты әскерлер саны 400 мыңға дейін жетті. Ел билеудегі жобалары, әдет-ғұрыптары туралы заң, ережелер жинағы – «Есім ханның ескі жолы» деген атпен шығып, XX ғасырға дейін сақталып, халыққа қызмет еткен. Есім хан Түркістанда жерленген. Есімхан кесенесі – XVII ғасырдан сақталған тарихи ескерткіш. Оның кесенесі Қожа Ахмет Ясауи кесенесінің батыс мұнарасына жақын жерде орналасқан.

Ж. Тілеухан, Б. Жұматаев.
«Қазақ хандығы» кітабынан

13-тапсырма. Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойып, сөйлемдерді жазыңыз.

1. Қасым хан (Әз-Жәнібектің ұлы) ... құрған жылдар Қазақ хандығының ең және кезең болды. 2. Осы жылдары қазақ хандығының үш ... де бір шаңырағының астына бірікті. 3. Қырғын әкелген талай ... қарамастан, саны өсіп, бір миллионнан асты.

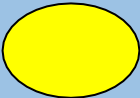
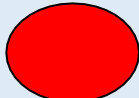
*Ж. Тілеухан, Б. Жұматаев.
«Қазақ хандығы» кітабынан.*

Қажетті сөздер: билік, соғыстарға, бөлігі, маңызды, жарқын, мемлекет, халық

14-тапсырма «Бағдаршам» әдісі арқылы сабақты қорытыңыз.

Сабақтан алған әсерлеріңізді төмендегі түстер арқылы көрсетіңіз.

		
Өте жақсы түсіндім. Сабақтан жаңа идеялар байқадым.	Жаңа сабаққа көңілім толды.	Тақырып бойынша әлі де ізденуім керек

2-САБАҚ: ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ

Жаңа сөздер: киелі, танымал, ақын, даңқ, дүниеге келу, тұлға, даңқ, мекен, дәлел

1-тапсырма. Оқыңыз, таныс емес сөздерді белгілеп, аударып, дауыстап қайталаңыз.

Түркістан – **киелі** мекен. Бұл жер ерте кезден қазақ халқының **астанасы** болған. Сонымен қатар бұл мекенде көптеген танымал тұлғалар дүниеге келген. Оған дәлел – **орта ғасырда** өмір сүрген Қожа Ахмет Ясауи, Сүлеймен Бақырғани, түрлі ақын жазушылар, тіпті **қазіргі** заманғы атақты композитор

Шәмші Қалдаяқов та осында дүние есігін ашқан. Көптеген **танымал** тұлғалар қазіргі күнде де Түркістанның даңқын шығарып жүр.

2-тапсырма. «Қожа Ахмет Ясауи туралы аңыз» атты бейнебаянды көріп, не туралы екенін әңгімелеп беріңіз. Қожа Ахмет Ясауидың ұстазы кім болған?

3-тапсырма. Берілген сөйлемдерді реттілігімен қолданып екеуара сұхбат құраңыз.

- Сәлем!
- Ұнағанына қуаныштымын. Сау бол, Айым! Айым, саған Түркістан ұнады ма?
- Сәлем. Қайырлы күн!
- Иә, білемін.
- Өте қатты ұнады.
Болашақта тағы да міндетті түрде келемін.
- Түркістанның танымал жерлерін білесің бе?
- Бұл қалаға тағы да келуге қалай қарайсың?
- Көріскенше. Сау бол, Олжас.

4-тапсырма. Сөйлемдерді толықтырып жазыңыз.

Түркістан – бабаларымыздың көне Ол Оңтүстік Қазақстан облысында Бұл қаладан көптеген танымал ... дүниеге келген. Қожа Ахмет Ясауи туралы аңыз мол.

Қажетті сөздер: орналасқан, қаласы, тұлғалар, қызықты

5-тапсырма. Суреттерді төмендегі сөздермен сәйкестендіріңіз.

Қажетті сөздер: Қожа Ахмет Ясауи, құрма, Арыстан баб кесенесі, кітап, ата-баба.

6-тапсырма. Төмендегі мәтінде қою бояумен белгіленген сөздерді Т-кестесі арқылы түсіндіріңіз.

Т-кестесі

Қарамен жазылған сөздер	Түсіндірмесі

7-тапсырма. Мәтінді оқып, дауыстап айтып жаттығыңыз. Мәтін мағынасына қарай тақырып қойыңыз.

Сүлеймен Бақырғани – **Түркістан** қаласында дүниеге келген. Ақын, ойшыл, **ғұлама**. **Қожа Ахмет Ясауидің** шәкірті. Ол «Бақырғани кітабы»

(қыпшақ тілінде жазылған өлеңдер жинағы) еңбегінің авторы. Халық арасында Хакім ата, Сүлеймен ата деген есімдері де бар. Ол 1186 жылы дүниеден озған.

8-тапсырма. Сурет бойынша берілген тапсырмаларға жауап жазыңыз.

Сұрақтар:

Суретте кім бейнеленген?

Суреттегі тұлға туралы материал жинап, мәтін құраңыз.

2-3 сөйлем құрастырыңыз.

9-тапсырма. Мақалды жаттап алыңыз, мән-мағынасын түсіндіріңіз.

Құт қонған елде Қыдыр қыдырып жүреді.

Қ. Ергөбек. «Қазақ мақал-мәтелдері» кітабынан.

XI МОДУЛЬ

СӘТ САПАР!

1-сабақ. Мұражай.

2-сабақ. Түркістанның кереметі.

1-САБАҚ: МҰРАЖАЙ

Жаңа сөздер: мұражай, ғимарат, салт-дәстүр, тарих, заманауи, мәдениет, қылыш, белбеу, ат әбзел, құндылық, кескіндемеші

1-тапсырма. Мәтінді оқыңыз. Төмендегі сұрақтарға жауап беріңіз.

Қастеев Әбілхан

(1904-1973)

Қастеев Әбілхан – қазақтың әйгілі кескіндемешісі, график-суретші, қазақ бейнелеу өнерінің негізін салушылардың бірі. Әбілхан қол өнеріне, онан соң суретшілік өнерге жастайынан бейім болған.

Ә. Қастеев атындағы мемлекеттік өнер мұражайы – Қазақстанның ірі көркем мұражайы. Мұражай қазақ халық қолданбалы өнері бұйымдарының топтамасы мен экспозициясына негізделген. Мұражайда елдің ұлттық игілігін құрайтын 23 000 бағалы экспонаттар бар. Ұлттық және әлемдік мәдениетінің қазынасы мұражайдың 14 залында көрсетілген. Оның мұрасы Алматыда Ә.Қастеев мұражайында сақталған. Суретшінің «ТүркСіб», «Шоқан Уәлиханов», «Абай», Амангелді сарбаздары», т.б. туындылары бар.

<https://clck.ru/38ptqE>

Сұрақтар:

Әбілхан Қастеев – кім?

Мұражайда нелер бар?

Шоқан Уәлиханов туралы не білесіз?

2-тапсырма. Ә. Қастеевтің «Шоқан Уәлиханов» портретін сипаттап, шағын мәтін құрастырыңыз.

Ә. Қастеевтің «Шоқан Уәлихановтың портреті» туындысы (1951 ж.)

<https://kazmuseum.kz/>

3-тапсырма. Мәтінді QR-код арқылы тыңдаңыз, қайталап оқыңыз. Төмендегі сұрақтардың дұрыс жауабын белгілеңіз.

Мұражай

Менің атым – София. Мен Астана қаласындағы мұражайға бардым. Ол Қазақстан Республикасының Ұлттық мұражайы. Мұражай іші қазіргі заманауи стильде жасалған. Ата-бабаларымыздың қолданған қылыш, киім, ат әбзелдері, белбеулері, тамақ ішкен тостағандарын көруімізге болады. Тіпті палеолит, мезолит, энеолит кезеңдеріндегі тас құралдарына дейін бар. Мұражайға бір кіріп шыққан соң, рухани байып қаласың. Сол заманға барып келгендей сезім пайда болады.

1. Кейіпкердің есімі кім?	2. Мұражай қандай стильде жасалған?	3. София қай қаладағы мұражайға барды?
А) София В) Салима С) Зейнеп	А) заманауи В) сәулет С) ескі	А) Шымкент В) Ақтөбе С) Астана

4-тапсырма. Сұхбатты оқып, сұрақтардың жауабын табыңыз.

- Сәлем, Аружан!
- Сәлем, Айдана! Не жаңалық бар?
- Бүгін мен өнер мұражайына бардым, ол өте керемет!
- Қандай керемет! Ол жерде не көрдің?
- Мен көптеген суреттер мен мүсіндерді көрдім.
- Саған не ұнады?
- Маған Леонардо Да Винчидің «Мона Лиза», Винсенттің «Жұлдызды түн» және Васнецовтың «Батырлар» картинасы ұнады.
- Бұл суреттерде не бар?
- Оларға қараған кезде, басқа әлемге кеткендей болдым. Бұл картиналар сүйіспеншілікпен салынған және оларда суретшілердің жан дүниесінің бір бөлігі қалғандай көрінді. Мен саған сол жерге баруға кеңес беремін.
- Иә, дұрыс айтасың!
- Жарайды. Мұражай туралы әсерлеріңді кейінірек айтасың! Сау бол! Кездескенше!

Сұрақтар:

Аружан қандай мұражайға барды?

Аружан ол жерден қандай әсер алды?

Өз еліңізде қандай мұражайларда болдыңыз?

5-тапсырма: Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойып жазыңыз.

Санжар мен Регина ... барды. Олар мұражайда ... көрді. Демалыс күндері олар Есік мұражайына барып келді. Олар ... танысты.

Қажетті сөздер: алтын адамды, тарихпен, мұражайға

6-тапсырма. Суреттердің астына қажетті сөздерді жазыңыз.

--	--	--

Қажетті сөздер: Әуезов мұражайы мен үйі, Алматы мұражайы, музыкалық аспаптар мұражайы

7-тапсырма. Мұражайға қатысты төмендегі нұсқаларды сәйкестендіріп жазыңыз. *Алтын адам, төте жазу әліпбиі, көркемөнер*

Ахмет Байтұрсынұлы мұражайы	
Есік мұражайы	
Әбілхан Қастеев мұражайы	

8-тапсырма. Өз еліңіздегі мұражайлар туралы мәтін құраңыз.

9-тапсырма. Сурет бойынша берілген сұрақтарға жауап жазыңыз.

Сұрақтар:

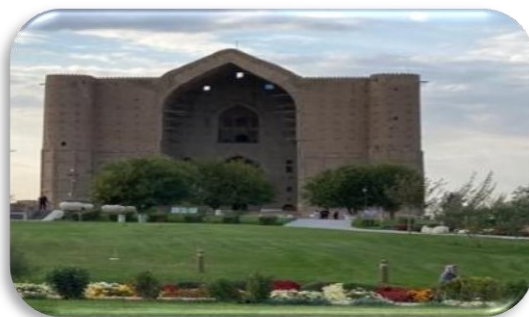
Суретте кім бейнеленген?
Ол туралы не білесіз?
Мұражайда басқа нелер бар?
Өз елінде қандай мұражайларда болдыңыз?
Мұражайға бару сізге ұнай ма?

2-САБАҚ: ТҮРКІСТАННЫҢ КЕРЕМЕТІ

Жаңа сөздер: Қазандық, Ақсарай, құдықхана, көрхана, мешіт, туынды, сыйымдылық, биіктік, қасиетті, өкілі

1-тапсырма. Мәтінді оқыңыз. Сұрақтарға жауап беріңіз.

Кесене

Түркістанның басты туристік нысаны Қожа Ахмет Ясауидің кесенесі – Орта Азия мен Қазақстандағы теңдесі жоқ жәдігер. Бұл ғажайып сәулет өнерін атақты Әмір Темір 1397 жылы салдырған.

Кесененің биіктігі – 37,5 метр, басты күмбездің биіктігі – 44 метр, диаметрі – 22 метр. Қабырғалардың қалыңдығы – 2 метр, ал орталық дәліздердікі – 3 метр. Кесенеде 35 бөлме бар. Ғимарат 8 түрлі бөлмелер тобынан тұрады: Қазандық, Үлкен Ақсарай, Кіші Ақсарай, құдықхана, кітапхана, асхана, көрхана, мешіт.

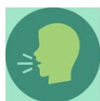
<https://clck.ru/38d8CH>

Сұрақтар:

Кесенені кімнің құрметіне салдырған?

Кесене үлкен бе?

Сіздің еліңізде қандай тарихи ескерткіштер бар?

2-тапсырма. Мәтінді дауыстап оқып, жаттығыңыз. Мәтінге тақырып қойыңыз.

Түркістан – Қазақстанның көне қалаларының бірі. Бұл қала еліміздің оңтүстік аймағында орналасқан. Түркістан қаласы қазақ халқының тарихымен тығыз байланысты. Түркістанға келгендер алдымен Қожа Ахмет

Ясауи кесенесіне барады. Бұл кесене – сәулет өнерінің ең озық үлгісі. Кесененің жанында шығыс моншасы бар. Түркістан қаласы Қожа Ахмет Ясауи атымен әлемге әйгілі болды.

3-тапсырма. Мәтінді оқып, өз ойыңызды айтыңыз. Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойыңыз.

Тайқазан

Киелі Түркістан қаласында Тайқазан бар. Бұл Тайқазан 1399 жылы 20 маусымда Түркістан қаласынан ... Тайқазан сирек кездесетін ... жасалған. Барлығы жеті метал қосылған. Салмағы 2 тонна, 3 мың литр, биіктігі 1 метр 60 см құрайды. Қазанның сыртында әдемі ... бар. Тайқазанның сыртында арабша жазулар бар.

<https://clck.ru/38ebiJ>

Қажетті сөздер: қасиетті, табылған, металдан, сыйымдылығы, өрнектер

4-тапсырма. Сұхбатты QR -код арқылы тыңдап, сұраққа жауап беріңіз.

- Сәлеметсіз бе, апай! Біз Түркістан қаласына келген едік. Жаңадан ашылған “Farab” кітапханасына бара жатырмыз. Кітапхана туралы ақпарат бере аласыз ба?
- Сәлеметсіздер ме! Әрине, қандай сұрақтарыңыз бар?
- Кітапхананың құрылысы туралы ақпарат беріңізші.
- «Фараб» кітапханасы үш қабатты. Кітапханада оқу залдары мен кітап сөрелері іріктеліп, орнатылған. Ең жоғарғы әрі жарық қабатында үлкен кітапхана орналасқан. Екінші қабатта алуан түрлі студиялар, шеберханалар мен қолөнер дүкендері бар.
- Кітапханада жаңа үлгідегі қандай заттар бар?
- Fab-lab бөліміндегі заманауи технологияларды қолдана отырып, өнер туындысын жарыққа шығаруға, тіпті жаңа музыкалық аспапты ойлап табуға болады. Ол үшін осында дыбыс жазу студиясы орналасқан.

- Орталықта би ұжымымен бірге өз қойылымын ойлап тауып, оны осында орналасқан кино-концерт залында көрсетуге немесе атриумда таныстыруға болады.
- Рақмет, апай! Кітапхана туралы жақсы ақпарат алдық!
- Дидар, жүр кітапхананы өз көзімізбен көрейік!
- Иә, кеттік, Бақыт!

Сұрақ:

Кітапханада қандай жаңа мүмкіндіктер бар?

Өнер туындасын жарыққа шығару үшін қандай технологияны қолданады?

Сізге кітапханаға бару ұнай ма?

5-тапсырма. Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойыңыз.

Арман мен Алтын ... Түркістанға жолға шықты. Олар түсте ... жетті. Олар Керуен Сарайды ... келген. Керуен Сарай оларға қатты ... Олар Керуен Сарайды күні ... аралады.

Қажетті сөздер: ұнады, Алматыдан, бойы, көруге, Түркістанға

6-тапсырма. «Ахмет Ясауи университеті» мәтінін оқып, белгіленген сөздердің синонимін табыңыз.

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің ашылу және қалыптасу тарихы түркі өркениетінде ерекше орын алды.

Көне қаланың айрықша геосаяси орналасуы мен оның түркі халықтарының мойындалған рухани **орталығы** ретіндегі маңызын ескере отырып, университет заманауи жоғары **білікті** мамандарды даярлаумен қатар, түркі халықтарының ғылыми және мәдени көне орталығы, түркі әлемінің заманауи рухани астанасы Түркістан қаласын жандандыруда. Университет – Қазақстандағы озық көп салалы жоғары оқу орындарының бірі.

Бүгінде бұл университетте 10 мыңнан астам студенттер білім алуда, ал оның 1500 жуығы – 23 түркітілдес ұлт пен ұлыстың **өкілі**. Оның ішінде 500-ге жуығы – Түркия елінен келген студенттер.

<https://clck.ru/38d4Jm>

7-тапсырма. «Ыстық орындық» ойыны. Тақта алдына қойылған орындыққа жайғасқан студентке қалған студенттер бүгінгі сабақ бойынша 4 сұрақ қояды. Барлық сұрақтарға дұрыс жауап берген студентті келесісі алмастырады.

<https://clck.ru/38qigt>

XII МОДУЛЬ

«БІРІНШІ БАЙЛЫҚ – ДЕНСАУЛЫҚ»

**1-сабақ. Денсаулық – зор байлық.
2-сабақ. Спорт денсаулыққа пайдалы.**

1-САБАҚ: ДЕНСАУЛЫҚ – ЗОР БАЙЛЫҚ

Жаңа сөздер: сергек, ширақ, аурушаң, жиі ауыру, төсек тарту, ауру, әлжуаз, әлсіз, бөгет, қорқу, жалаңаяқ, төзімді

1-тапсырма. Мәтінді мұқият оқып, сұрақтарға жауап беріңіз.

Мұрат – Батырбай қария мен Ұлжанның сүт кенжесі. Қарт ата-ана үйде ойна деп, оны қақпайлай беретін. Есік алдына шықса болды, суық тиеді, сыз өтеді деп, қауіптерді төндіріп, қатты сақтанушы еді.

Мұрат үш күннен бері ауру. Еті күйіп-жанып, төсек тартып жатып қалды. Бұрын да тамаққа нашар еді, енді мүлде тамақ ішуді қойды. Дәрігер Мұратты қарап көріп, былай деді:

- Балаларыңыздың аурушаң, арық болып өскеніне өздеріңіз айыптысыздар. Баланы жас күнінен шынықтырып, ыстықтан да, суықтан да қорықпайтын, төзімді ету керек. Таза ауада ойнауына бөгет жасамаңыздар. Күнге күйіп, суға шомылып, жалаң аяқ жүрсін. Одан қорқуға болмайды.

Б. Соқпақбаев. «Он алты жасар чемпион» кітабынан.

Сұрақтар:

Мұрат қандай бала еді?

Дәрігер баланың ата-анасына не деді?

Мәтінге қандай тақырып қояр едіңіз?

2-тапсырма. Мәтінді мұқият тыңдаңыз. Мәтін бойынша сұрақтар құрастырыңыз.

Алты жасар Алпамыс

Лагерьде Мұрат бір ай болып, демалып қайтты. Ойы сергіп, бойы өскендей болды. Лагерьден қайтып келген күннің ертеңіне, терезенің тұсында бір нәрсе тықырлаған соң, Ұлжан сыртқа қараса, баласы жүгіріп бара жатқан адамға ұқсап, бір орында безек қағып тұр екен.

- Әкем-ау, бұнысы несі? - деп таңданды Ұлжан.

Бір кезде Мұрат жүгіргенін қойды да, қолын жоғары созып, онан соң қайта төмен түсіріп, осылайша бірнеше рет қайталады. Бұнымен де тынған жоқ. Бір кезде екі бүйірін таянып, біресе отырып, біресе тұрды.

Баласының бұл қылықтары шешесін әрі таңдандырды, әрі қызықтырды.

- Мұратжан-ау, бұның не, лагерьден осыны үйреніп қайттың ба? - деді Ұлжан шешей.

- Жаттығу жасап жатырмын.

- Ол не дегенің?

- Лагерьде бізге күнде ертемен жаттығу жасататын. Үйде де жасап тұрыңдар деген. Апа, бұның пайдасы зор. Шын айтам, апа. Үнемі жаттығу жасап, денесін шынықтырып тұратын адамның денсаулығы күшті болады. Ауруға да бой бермейді.

Б. Соқпақбаев.

«Он алты жасар чемпион» кітабынан.

3-тапсырма. Тыңдалым мазмұны бойынша сұрақтарға жауап беріңіз.

Әңгіме не туралы?

Спорттың адам өміріне пайдасы қандай?

Өзіңізден кішкентайларға спорт туралы қандай кеңес берер едіңіз?

4-тапсырма. Ұлттық ойындар жайында ақпарат алып, өз халқыңыздың ұлттық ойындарымен салыстырыңыз. Қою қарамен жазылған сөздердің мағынасын <https://emle.kz/kz/library> сайтының «Кітапхана» айдарындағы «Қазақ әдеби тілі сөздігінен» (15 том) тауып, <https://translate.google.com/> онлайн сөздігі арқылы өз тіліңізге аударып түсініңіз.

Қазақ халқының ұлттық болмысына сіңген әртүрлі төл ойындар бар. Оны ретіне қарай үлкен-кіші тегіс ойнаған.

Асық. Ертеректе балалар қой асығын жинаған. Әжелері асық салатын арнайы **дорба** тігіп беретін болған. Жүн бояғанда, немерелерінің асықтарын да қызыл, жасыл, көк түске бояп берген. Жаз бойы балалар асық ойнайтын болған. Күн салқын кезде **текеметтің** үстінде отырып асық ойнаған.

Көкпар. Үлкен той-томалақта, аста «көкпар» беретін болған. «Көкпар тартады» дегенді естігеннен бастап-ақ көкпаршы жігіттер ат баптаған. Той немесе ас иесі бір **серкені** арнайы ойынға арнап шығарған. Көкпаршылар екі топқа бөлініп, әлгі серкені тартысады. Өте күрделі, күш-жігерді және айла-тәсілді талап ететін аса қызғылықты ойын әрі спорт түрі.

Тоғызқұмалақ – шахмат сынды ежелгі ойын түрі. Ойынға екі адам қатысады. Ағаш тақтаға арнайы ұя жасап, **олжа** салып ойнаған. Ертеде қойшылар малын өріске шығарып, тақыр жерден ұя-шұңқыр ойып, қойдың құмалағымен ойнаған. «Тоғызқұмалақ» атауы содан шыққан. Ойынның бекітілген ережесі бар. Тоғызқұмалақ – үлкен шеберлікті, ойлануды, айла-тәсілді қажет ететін күрделі ойын.

Қыз қуу. Қыз ұзатып, келін түсіргенде, үлкен қуанышты тойларда **алтыбақан** тепкен, теңге алған, ақсүйек ойнаған. «Қыз қуу» да – сондай үлкен тойларда ойналатын ойын түрі. Ұлттық киім киіп, жүйрік атқа мінген қыз бен жігіт бір-бірін қуып жететін болған. Алдымен қыз қашады, егер жігіт қуып жетсе, келесі кезекте жігітті қыз қуады.

Д. Матайқызы. «Ұрпағым, саған айтам» кітабынан.

5-тапсырма. Мақал-мәтелдерді оқыңыз. Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойыңыз.

1. Ауырып іздегенше, ауырмайтын ... ізде. 2. Шынықсаң,болас ың. 3. ... саудың, сау. 4. Ішің ауырса, тый, Көзің ауырса, тый. 5 көп,біреу.

Қажетті сөздер: денсаулық, қолыңды, шымыр, дерт, жол, дені, ем, жаны, аузыңды

6-тапсырма «Адамның басты байлығы – денсаулығы» тақырыбында көршіңізбен сұхбат құрастырыңыз.

2 САБАҚ: СПОРТ ДЕНСАУЛЫҚҚА ПАЙДАЛЫ

Жаңа сөздер: күш, қуат, жаттығу, жоспар, іс-әрекет, шұғылдану, талғам, үздік, ойын

1- тапсырма. Мәтінді оқып, сұрақтарға жауап табыңыз.

Спорт

Бүкіл әлемде әртүрлі жастағы адамдар спорт ойындарын өте жақсы көреді. Біріншіден, спорт адамдарға күшті болуға және физикалық дамуға көмектеседі. Екіншіден, бұл оларды күнделікті іс-әрекетін жоспармен және тәртіппен жүруге көмектеседі. Сонымен қатар, спорт адамдарға денсаулықты сақтауға көмектеседі. Тұрақты жаттығулар сізге көбірек қуат береді. Жаттығу өзіңізді жақсы сезінуге және жақсы көрінуге көмектеседі. Ең жақсы жаттығулар – серуендеу, жүгіру немесе жүзу. Біздің елімізде танымал спорт түрлерінің қатарына бокс, күрес, жүзу, волейбол, теннис, гимнастика, мәнерлеп сырғанау жатады. Адам жылдың кез келген уақытында, кез келген талғамға сай спорт пен ойын түрлерін таңдай алады.

Сұрақтар:

Спорттың адам үшін маңызы бар ма?

Біздің елдегі танымал спорт түрін білесіз бе?

Сіз қандай спорт түрін ұнатасыз?

2-тапсырма. Мәтінді QR-код арқылы тыңдаңыз. Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойыңыз.

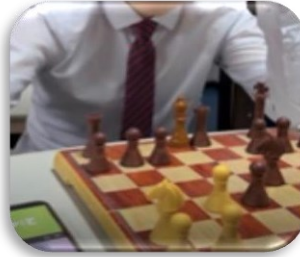
Спорт

Спорт адамдардың өмірінде маңызды рөл атқарады. Бұл жастар арасында да, қарт адамдар арасында да танымал. Көптеген адамдар жаттығулар жасайды, немесе барады. Басқалары спортпен шұғылданудың орнына теледидардан спорт көруді және спорт жаңалықтарын тыңдауды көреді.

Қажетті сөздер: спорт залға, таңертеңгілік, жүгіреді, ойындарын, жөн

3-тапсырма. Суреттегі спорт түрлерін атаңыз.

--	--	--

--	--	--

<https://clck.ru/372FkN>

Қажетті сөздер: тоғызқұмалақ, шахмат, гимнастика, жүзу, қазақша күрес, бокс.

4-тапсырма. Көршіңізбен бос уақытыңызда шұғылданатын спорт түрі туралы айтыңыз, оған да сұрақтар қойыңыз.

5-тапсырма. Мәтінді түсініп оқыңыз. Мәтін мазмұнына қарай сұрақ құрастырыңыз. «Күш атасын танымас» мәтінінің мазмұнын айтып беріңіз.

Күш атасын танымас

Поддубный, Мұқан, Мартынов, Иван-Корень төртеуі Парижде өткен дүниежүзілік күрес жарысына қатысты. Палуандар Париж халқына неше түрлі күштің кереметін көрсетті. Ырылдаған арыстанды аяғынан ұстап лақтырып жіберді. Екі пұттық гір тастың бесеуін шар қылып ойнатқан палуан болды. Басына қалпақ киген біреуі үлкен түйеге мініп шықты. Бір мезетте түйені шөгеріп, сирақтарының бүктесіне қайыс ілді де, қапша иығына қағып салды. Палуан түйені көтеріп сахнадан шығып кетті.

«Шығыс Еуропаның «үздік» атағын алған қазақ палуаны – Қажымұқан Мұңайтпасов», - деді басқарушы.

Қ. Әбдіқадыров. «Қажымұқан» кітабынан
93

ХІІІ МОДУЛЬ

АС – АДАМНЫҢ АРҚАУЫ

1-сабақ. Ұлттық тағамдар.

2-сабақ. Ұлыстың ұлы күні – Наурыз.

1-САБАҚ: ҰЛТТЫҚ ТАҒАМДАР

Жаңа сөздер: қымыз, кілегей, қаймақ, жент, қазы, қарта, қазы, қарта, жал-жая, құйрық, сүрленген

1-тапсырма. Мәтінді оқыңыз. Мәтін мазмұны бойынша бірнеше сұрақ құрастырыңыз.

«Ас – адамның арқауы» деп санайтын қазақ дастарханында қолданылған тағамдардың көпшілігі еттен, сүттен, қымыздан, сары майдан, құрттан, мал өнімдерінен және дәнді дақылдардан әзірлеген.

Сүттен жасалған тағамның бір түріне қаймақ жатады. Оның шикі қаймақ, піскен қаймақ, бал қаймақ, кілегей қаймақ сынды және тағы басқа түрлері болады. Сондай-ақ одан сары май да дайындалады. Ал бал қосылған қоюланған балқаймақ денсаулыққа өте шипалы.

Ет – қазақтың бұрыннан келе жатқан ұлттық тағамдарының бірі. Қазы-қарта, жал-жая, құйрық-бауыр тәрізді тағам түрлері өте көп.

Г. Бесімбаева, т.б. «Аспаздық» кітабынан.

2-тапсырма. Мәтінді QR-код арқылы тыңдаңыз. Төмендегі сұрақтарға жауап беріңіз.

Ұлттық тағамдар

Қымыздың алғашқы ашытқысын бие сүтіне сүрленген қазы, жал, жая салған және 2-3 литр ескі қымыз қосып ашытып алады. Оны қымыздың «қоры» дейді. Бұл қордың үстіне жаңа сүт құйып, жалғастыра береді. Балғын биенің сүт құйған сайын саумалдың иін қандыра сапырады. Көп сапырып, піскен қымыз ашуын басып, қоюлана түседі. Қымыз – денсаулыққа пайдалы әрі тамаша сусын.

С. Қасиманов. «Қазақтың ұлттық тағамдары» кітабынан

3-тапсырма. Мәтін бойынша төмендегі сұрақтарға жауап беріңіз.

Сұрақтар:

Қымыз қоры дегеніміз не?

Қымыз қоры қалай жасалады?

Саумалдың иі қануы үшін не істеу керек?

Қымыздың дәмін татып көрдіңіз бе?

Қымыз сізге ұнай ма?

4-тапсырма. Мәтінді оқыңыз, тағам түрлерін дәнді дақылдармен сәйкестендіріңіз.

Дәнді дақылдар тағамдарына бидай, тары, жүгері, күріштен жасалатын тағамдар жатады. Бидайдан – бидай көже, талқан; тарыдан – тары көже, талқан, майсөк, тары көже, жент, жүгеріден – жүгері көже, бадырақ күріштен – күріш көже, палау, сүркүріш сияқты тағамдар жасалады. Бұл тағамдар минералдар мен дәрумендерге және көмірсулар мен ақуыздарға бай, бірақ сонымен бірге оның калориясы аз болғандықтан, сіңімді болады.

Г. Бесімбаева, т.б. «Аспаздық» кітабынан.

	Дәнді дақылдар	Тағамдар
1	Күріш	а) Жент
2	Жүгері	ә) Палау
3	Тары талқан	б) Бадырақ
4	Бидай	в) Майсөк
5	Тары	г) Көже

5-тапсырма. «Қымыздың пайдасы» тақырыбында көршіңізбен жұптаса отырып, шағын мәтін жазыңыз.

6-тапсырма. Берілген сөздердің көмегімен сөйлем құрастырып жазыңыз.

Ашытқы, алғашқы, сүр қазы, жал мен жая, ішуге болады, қымыз дайын, тамаша сусын

7-тапсырма. Берілген көкөністерді, сусындар мен тағам атауларын үш бағанға бөліп жазыңыз.

Қуырдақ, шұбат, бұқтырма, қымыз, орамжапырақ, шалап, көже, жент, ақ желкен, бұрыш, қызанақ, айран, қияр, нарын, боза.

Тағам атаулары	Көкөністер	Сусындар

8-тапсырма. Берілген сөздерді пайдалана отырып, сөйлем құрастырыңыз.

Ет, тары, талқан, қымыз, кілегей, қаймақ, жент, қазы, қарта

9-тапсырма. «Балық, құс, аң» ойыны.

Жүргізуші ойыншылардың жанына барып жай «балық ғана, «құс, аң» - деп айтып-айтып келеді де, бір ойыншының жанына барған кезде дауысын қаттырақ шығарып:

- Балық!(немесе аң, құс) – деп айтып қалады. Сол мезетте ол ойыншы бірден өзі білетін кез-келген балықтың атын айтып үлгеруі керек. Айта алмай қалса, ол ойыннан шығады. Ойын ең соңғы ойыншы қалғанша жалғаса береді.

2-САБАҚ: ҰЛЫСТЫҢ ҰЛЫ КҮНІ – НАУРЫЗ

Жаңа сөздер: дастарқан, сыйлы, лайықты, арнайы, көже, тәубе, жомарттық, бата

1- тапсырма. Мәтінді мұқият оқыңыз, түсінгеніңізді айтыңыз.

Наурыз

Наурыз күнін адамдар жаңа жылдың басы «Ұлыстың ұлы күні» деп атап, зор қуанышпен қарсы алған. Наурыз күні халық таза киініп, бірін-бірі құттықтап, қуаныш дастарқанын барынша мол жаяды.

Наурыз көже – азықтың жеті түрінен жасалады. Қазақстанның әр жерінде көженің құрамына салынатын азық-түлік әртүрлі болғанымен, жетіден аспауы керек. Наурыз көженің құрамына бидай, тары, күріш, ет, тұз, сүт, су қосылу керек. Бұған қыстан шыққан қазы, шұжық, сүр ет сияқты сыйлы, сыбағалы мүшелер де қосылады.

Ә. Тауұлы.

«Қазақ халқының салт-дәстүрлері» кітабынан.

2-тапсырма. Мәтінді QR- код арқылы тыңдаңыз, қалып кеткен керекті сөздерді жазыңыз.

Наурыз

Наурыз күні халық бар жақсысын киеді, бар дәмдісін ... салады. «Ұлыс құтты болсын!», «Ақ болсын!», «Төрт ... ақты болсын!» дегендей тілектер айтылады.

Бұрын ренжісіп жүрген адамдар болса, осы күні татуласады. Адамдар бір-бірінің қате-кемшіліктерін кешіреді. Мұның аяғы ... жалғасады.

Халқымызда Наурызға лайықты арнайы салт-дәстүрлер де бар. Мысалы, «Наурыз тойы», «Наурыз жыры», «Наурыз көже», «Наурыз батасы».

Б. Әлімқұлов, т.б. «Күйеу келтір, қыз ұзат, тойыңды қыл» кітабынан.

Қажетті сөздер: түлік, ойын-сауықпен, мол, жыры, дастарқанына

3-тапсырма. Асты сызылған сөздердің мағыналас, синоним сөздерін <https://sozdikqor.kz/sinonim> сілтемесін пайдалана отырып табыңыз, олармен сөйлем құраңыз.

Наурыз көже – Наурыз тойының ажырамас бөлігі. Ол жеті түрлі дәмнен жасалады. Оған арпа, бидай, күріш секілді дақылдар қосылады. Міндетті түрде қыстан қалған сүрді қосу қажет. Қатық пен айран көженің дәмін үстей түседі. Наурыз көже жомарттықтың, қонақжайлылықтың бір көрінісі ретінде қалыптасқан.

Наурызда халық бір-біріне жақсы тілек тілейді. Әркім өзінің шаңырағына амандық сұрайды. «Наурыздан наурызға аман-есен жеткізе гөр» деп алдағы күнге үміт етіп, «Осы күнге жеткізгеніңе тәубе» деп өткен күнге шүкірлік етеді.

Д. Матайқызы. «Ұрпағым, саған айтам» кітабынан.

4-тапсырма. «Киіз үй» кластерін толтырыңыз.

5-тапсырма. Сабақ тақырыбымен байланысты сөздерді көрсетіңіз.

Тақырыпқа қатысты емес сөздерді анықтаңыз, сызып тастаңыз.

«Артығын алып тастаңыз»

1. Ағаш отырғызу, дастарқан жаю, наурыз көже пісіру, ~~шырнаны~~ безендіру
2. Қыз қуу ойыны, шетелге саяхат, бұлақтың көзін ашу, қыздар мен жігіттер айтысы.
3. Арқан тартыс ойыны, хоккей ойыны, аламан бәйке, ұлттық тағамдар пісіру
4. Ән шырқау, сырғанақ тебу, би билеу, қонақ күту.

6-тапсырма. Мәтінді оқып, сұрақтарға жауап беріңіз.

Бүгін 22 Наурыз – көктем мерекесі, жаңа жыл. Наурыз мерекесі – Ұлыстың ұлы күні. 22 наурызда күн мен түн теңелді. Халық мерекеге келді, Домбыра тартты, ән салды, бәрі көңілді.

Әжелер, аналар наурыз көже пісірді. Дастарқан тағамға толды.

Сұрақтар: Наурыз мерекесі қай уақытта тойланады?
Наурыз мерекесінде әжелер, аналар не істейді?
Сіздің еліңізде қандай мерекелер бар?

7-тапсырма. Суретке қарап, көп нүкте орнына сөздерді дұрыс қойыңыз.

Сурет	Сөздер
	Адамдар Наурызға ... (кетті, келді, алды)
	Әже наурыз көже ... (алды, пісірді, жеді)
	Ата домбыра ... (ән салды, тартты, биледі)

8-тапсырма. «Қожанасыр» мәтінін QR-код арқылы тыңдап, экспрес-тестіндегі сұрақтардың дұрыс жауабын белгілеңіз.

Қожанасырдың тойға баруы

Қожанасыр тойға келді. Оның үстіндегі киімі жаман болғандықтан, оны дастарханға ешкім шақырмады. Қожанасыр үйіне келіп, жаңа шапан киіп, тойға қайта келді.

- Қожа, алыңыз, алыңыз! – деді. Қожа етті жемеді, шапанының жеңіне:

- Же, шапаным, же! – деді.

Адамдар:

- Бұл не? Шапан ет жейді ме? – деді.

Қожа:

- Сендер киімді құрметтейді екенсіңдер. Сондықтан шапаным жесін! - деді.

Экспресс-тест сұрақтарының дұрыс жауабын табыңыз.

Экспресс-тест		
№	Сұрақтар	Жауабы
1	Қожанасыр қайда барды?	А) Үйге барды Ә) Тойға барды Б) Қонаққа барды
2	Неге Қожанасырды дастарханға шақырмады?	А) киімі жаман болды Ә) киімі жаңа болды Б) тойға келмеді
3	Неге шапан жеңіне тамақ же деді?	А) «Киімді құрметтейсің» деді Ә) «Мені құрметтейсің» деді Б) «Дастарханды құрметтейсің» деді
4	Қожанасыр дұрыс істеді ме?	А) Иә Ә) Жоқ Б) Білмеймін

XIV МОДУЛЬ

АДАМ КӨРКІ – КИІМ

1-сабақ. Ұлттық киімдер.

2-сабақ. Ұлттық ою-өрнек – сән үлгісі.

1-САБАҚ: ҰЛТТЫҚ КИІМДЕР

Жаңа сөздер: бөгде, бөрік, тымақ, құлақшын, кепеш, тақия, көн, былғары, қоныш, өкшелі, кебіс, мәсі

1-тапсырма. Мәтінді түсініп оқыңыз. Қою әріптермен жазылған сөздердің мағынасын сөздік қолдана отырып, түсінуге талпыныңыз. Сұрақтарға жауап беріңіз.

Қазақ халқының ұлттық киімдері

Ұлттық киім – бай **тарихи-мәдени мұра**. Әр халықтың ұлттық киімі сол халықтың әдет-ғұрып, салт-дәстүрін, мәдениетін хабардар етеді.

Қазақ халқының ұлттық киімдері негізгі үш құрамдас бөліктен тұрады. Олар – бас киімдер, сыртқы киімдер, аяқ киімдер. Киімді ерекшеліктеріне қарай киген. **Күнделікті және сәндік**, жыл мезгіліне байланысты **қыстық, маусым аралық, жаздық, күздік. Жас** және жыныс ерекшелігіне сәйкес **сәби киімі, бозбала киімі, бойжеткен киімі, келіншек киімі, қалыңдық киімі, жас жігіт киімі, ақсақал киімі** деп бөлінеді.

Ұлттық киімдердің ішіндегі **ең қадірлісі** – бас киім. Қазақтар бас киімін **бөгде біреуге** бермеген. **Басымдағы ырысым** кетеді деп түсінген.

С. Асанова, А. Птицина. «Қазақтың ұлттық киімдері және қолөнері тарихы» кітабынан.

Сұрақ:

Қазақ халқының ұлттық киімдері неше құрамдас бөліктен тұрады?

Қазақтың ең қадірлі ұлттық киімдерін білесіз бе?

Өз халқыңыздың ұлттық киімдері қалай аталады?

2-тапсырма. Мәтінді QR-код арқылы тыңдаңыз. Ақпаратты жадыңызда сақтаңыз, мазмұнын қысқаша айтып беріңіз.

Ұлттық киімдер

Әдетте, бас киім әйелдер және ерлер бас киімі деп бөлінеді. Ерлер бас киіміне **қалпақ, бөрік, тымақ, құлақшын, тақия** жатады.

Әйелдердің бас киімдері: *бөрік, жаулық, желек, жырға, кимешек, күндік, орамал, сәукеле, тақия* және т.б. жатады. Әсіресе әйелдерге арналған бас киімдер құрастырылуының күрделілігімен және безендірілуімен ерекшеленеді. Негізгі сыртқы киімдерге – *шапан, күпі, тон жарғақ, ішік, шекпен* жатады. Сырт киім тігуге жалпы үй жануарлары терілері мен жүндерінің және жабайы аңның да терілерін пайдаланған.

Аяқ киім түрлі ағаш, тері, көннен жасалған. Олар өкшелі (саптама, сырма киіз іш етік, мәсі өкшелі аласа жайдақ етік) және өкшесіз – мәсі, пима, кебіс болып бөлінеді. Әйелдердің жазғы аяқ киімдерінің ерлер аяқ киімдерінен басты айырмашылығы қонышы қысқа немесе қонышсыз, сандал пішінді болып келеді.

Ө. Жәнібеков. «Қазақ киімі» кітабынан.

3- тапсырма. Бас киімдердің атауларын есте сақтаңыз.

Тымақ – аң, мал терісінен жасалған қыстық бас киім.

Кимешек – ақ матадан тігілетін, омырау мен арқаны жауып тұратын, астарына ою салынған бас киім,

Бөрік – жиегіне аң терісін салған, төбесіне үкі қадалған, сырты әшекейленген, ерлер де, қыздар мен жас келіншектер де киетін бас киім.

Тақия – ерлерге де қыздарға да арналған баскиім. Қыздардың үкілеген, әсем зергерлік бұйымдар тағылған бас киімі.

Қалпақ – ер адамдардың бас киімі.

Сәукеле – ұзатылатын қыздардың қымбат бас киімі.

Ө. Жәнібеков, «Қазақ киімі» альбомынан.

4-тапсырма. Суретке қарап, сыртқы киімдердің атауымен сәйкестендіріңіз, нөмірлерін қойыңыз.

Ертедегі бабаларымыз, әжелеріміз сырт киімнің де түр-түрін тіккен.

№ 1. Тон – иленген қой терісінің жүнін ішіне қаратып тігілетін қалың сырт киім. Оның жабағы тон, бүрмелі тон, тұлып тон, зерлі тон, жарғақ тон деп келетін бірнеше түрі бар.

№ 2. Шапан – арасына мақта мен жүн салынып, сырылып тігілген немесе астарсыз мақпалдан тігілген сырт киім.

№ 3. Камзол – жеңсіз жеңіл киім.

№ 4. Кеудеше – жас түйенің жүнінен иіріп тоқылатын немесе түбіттен тоқылатын жағасыз киім.

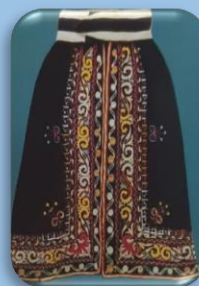
№ 5. Белдемше – той-думандарда көйлек үстінен киетін сәнді киім. Көбінесе жаңа түскен келіндерге арнап тігіледі.

№ 6. Қырмызы тон – қыз-келіншектерге арнап қызыл масатыдан тігілетін шапан.

Н. Әлімбай. «Қазақтың этнографиялық категориялар ұғымдар мен атауларының дәстүрлі жүйесі» кітабынан

№2

Ө. Жәнібеков. «Қазақ киімі» альбомынан.

5-тапсырма. Берілген сөздердің көмегімен сөйлем құрастырып жазыңыз.

Ерте заманда, бөрік, шапан, мәсі, кебіс, қалыңдық киімі, сәукеле, әшекей, безендірген.

6-тапсырма. Өз халқыңыздың ұлттық киімдері туралы айтыңыз.

7-тапсырма. Ұлттық аяқ киімдерді атаңыз. Суретімен сәйкестендіріңіз.

Бабаларымыз ерте заманнан-ақ аяқ киімнің небір түрлерін тігіп киген. Бүгінде олардың біразы ұмыт болды. Біразы жетіліп, өзгеріп, мүлдем басқа кейіпте тігіліп жүр.

№1. Мәсі – жұмсақ былғарыдан немесе ешкі терісінен тігілетін, өкшесіз, ұлтаны жұқа, кебіспен киетін қонышты аяқ киім. Мәсі қазір де көп.

№2. Саптама етік – ішінен байпақ киетін, теріден тігілген қысқы аяқ киім. Қонышы тізеден асып тұрады.

№3. Былғары кебіс – жазғы уақытта қыз-келіншектердің көннен әшекейленіп тігілетін аяқ киімі.

№4. Қыз-келіншектер киетін өте сапалы былғарыдан тігілген биік өкшелі етікті «кәкіма» деп те атаған.

Сонымен қатар, ою-өрнекті болып келген. Көбінесе сірісі, басы, қонышы түрлі-түсті жібек жіптермен зерленіп тігілген.

Қазір ұлттық аяқ киім үлгілері мереке-тойларда, театр сахналарында ғана көрінеді. Ал күнделікті өмірде аяққа қолайлы теріден тігілген аяқ киімдер үлкен сұранысқа ие.

№

№

№

№

М. Өмірбекова. «Қазақ ұлттық киімінің этномәдени лексикасы» кітабынан.

2-САБАҚ: ҰЛТТЫҚ ОЮ-ӨРНЕКТЕР

Жаңа сөздер: бейнелеу, бейне, көрініс, қошқар мүйіз, өрнек, бұйым, әшекей, торлы, гүлді, жиектік

1-тапсырма. Мәтінді түсініп оқыңыз. Қою әріптермен жазылған сөздердің мағынасын ашыңыз. Төмендегі тапсырманы орындаңыз.

Ертедегі қазақ оюлары мазмұны жағынан үш түрлі ұғымды бейнелейді. *Біріншісі* – мал өсіру мен аңшылыққа қатысты оюлар. *Екіншісі* – күнделікті өмірде кездесетін әртүрлі заттардың сыртқы бейнесі. *Үшіншісі* – жер-су және көші-қон көріністері.

Халқымыз оюға аса мән берген. Қазақ халқында оюдың көптеген түрлері кездеседі. Соның ішінде ең негізгілері: қошқар мүйіз, сынық мүйіз, арқар мүйіз, сыңар мүйіз, түйе табан, күлте жүрекше жапырақ, гүл, тағысын тағылар. Өрнек салу оюдан сәл басқаша. Өрнек бұйымның бетіне бөлек басылады.

Тұрған жеріне, шаруашылықтың ыңғайына қарай ою-өрнектің түрі де өзгеріп отырады.

Д. Матайқызы. «Ұрпағым, саған айтам» кітабынан.

Сұрақтар:

Ұлттық ою-өрнек туралы өз сөзіңізбен әңгімелеп беріңіз.

Өзіңіз сілтемесін ашып,

<https://www.youtube.com/watch?v=CBbsj5AFfBU> түрлі-түсті қағаздан түрлі ою ойып көріңіз.

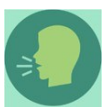
2-тапсырма. Мәтінді QR-код арқылы тыңдаңыз. Ақпаратты жадыңызда сақтап, мәтін мазмұнына қарай тақырып қойыңыз.

Қазақ қолөнерінде ою-өрнек өте кеңінен қолданылады. Халық шеберлерінің қолынан шыққан бұйымдар ою-өрнекпен безендірілген. Сондықтан қолөнер шеберлері жасаған заттардың әрқайсысының қалай әшекейленіп, өрнектелгеніне зер салған жөн. Ою-өрнек өнері ежелгі замандарда қалыптасып, халқымыздың тарихымен, тұрмыстағы әдет-ғұрып, салт-дәстүріне сай дамып түрленіп жетілдіріліп отырған.

Жер жүзіндегі барлық халықтарда дерлік ою-өрнек өнері көне замандарда қалыптасып, дамып, бүгінгі күндерге дейін өз қасиетін жоймай, ірі рухани мәдениет үлгісі ретінде сақталып келеді. Халық шеберлері ою өрнекпен, сәулетті ғимараттарымен, киім-кешек, жиһаз, қару-жарақ, зергерлік әшекей заттарын, тұрмыста тұтынатын заттарын безендіріп отырған.

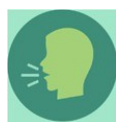
3-тапсырма. Мәтінді қайта тыңдап, сұрақ құрастырыңыз.

4-тапсырма. Мәтіннің мағынасына қарай дұрыс, бұрысын табыңыз.

Халқымыздың бізге жеткен ою-өрнек үлгілері – бай мұра, сарқылмас қазына. Ою-өрнек – тұрмыста бір бұйымның бетін әшекейлеу үшін қолданылатын нақыш, өрнек. Заттың бетін өрнектеу үшін іскерлер әртүрлі тәсілдерді қолданады. Олар: оймыштау, бедерлеу, шеку, қашау, тісеу, құрау тәрізді әрекеттер арқылы жүзеге асады. Әр өрнек белгілі бөлшектен құралады. Әр оюдың өз мағынасы болады.

№	Ақпарат	Дұрыс	Бұрыс
1.	Ою-өрнек үлгілері – бай мұра, қазына.		
2.	Заттың бетін өрнектеу үшін іскерлер әртүрлі тәсілдерді көшіреді.		
3.	Әр өрнек белгілі бөлшектен құралады.		
4.	Барлық ою-өрнек бір мағына береді		

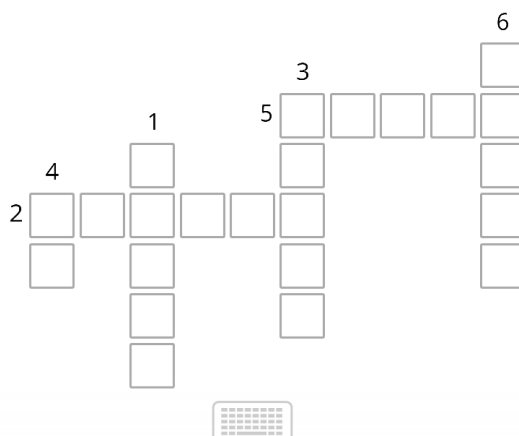
5-тапсырма Ұлттық ою-өрнек тақырыбы бойынша алған біліміңізді саралаңыз.

Берілген шаблондарды пайдаланып, өз ойыңызды білдіріңіз.

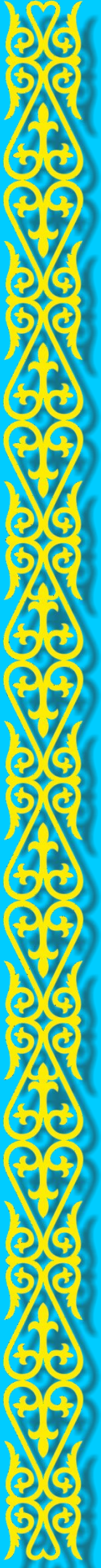
Бүгінгі сабақта мен ... түсіндім
Мен өзімді.....үшін мақтар едім.
Маған ерекше ұнағаны.....

6-тапсырма. QR-код арқылы сұрақтарға жауап беріп, сөзжұмбақты шешіңіз. Кілт сөзді табыңыз.

1. Ою қырқуға арналған құрал. 2. Басқа тағуға арналған төрт бұрышты мата. 3. Жүннен не жібектен тоқылған төсеніш. 4. Бұйымдарды безендіруге қолданатын нақыштар қалай аталады? 5. Матаға жібек жіптен тоқылатын тоқыма. 6.Ою оятын адамды қалай айтады?

XV МОДУЛЬ

«БІЛГЕНГЕ МАРЖАН»

1-сабақ. Туыстық атаулар.
2-сабақ. Әдет-ғұрып, салт-дәстүр.

1-САБАҚ: ТУЫСТЫҚ АТАУЛАР

Жаңа сөздер: ата, баба, әке, шеше, ана, аға-жеңге, іні-қарындас, әйел, ағайын, нағашы, қайын, көз қыры, ене, қайын ата, балдыз, күйеу, ұрпақ

1-Тапсырма. Оқыңыз. Сұрақтарға жауап беріңіз.

Қазақы ортадағы туыстық қатынастың негізгі үш бөлігі бар. Ол – өз жұрты, нағашы жұрт, қайын жұрты. Этнолог Нұрсан Әлімбайдың пікірінше, бұл жүйе – туыстық қатынасты білдіретін ұғым. Жігіттің үш жұрты бар дейтіні сондықтан.

Жігіттің ағайын жұртына – өзінің ағайын-туысы (өзінің руы), ата-әжесі, әке-шешесі, аға-жеңгесі, әпке, іні-қарындастары жатады.

Жігіттің нағашы жұртына – шешесінің (анасының) туыстары – нағашы ата-әжесі, нағашы аға-жеңгесі, нағашы әпке, іні-қарындастары жатады.

Жігіттің қайын жұртына – әйелінің төркіні (туыстары) – ата-ене, қайын аға, қайынбике, балдыз, қайын іні жатады.

Жігіт өзінің барлық жұртын бірдей көріп, ылғи көз қырын салып отырған.

Н. Әлімбай. «Қазақтың этнографиялық категориялар ұғымдары мен атауларының дәстүрлі жүйесі» кітабынан.

Сұрақтар:

Жігіттің қандай жұрттары бар? Жұрт дегенді қалай түсінесіз?

Сіздің еліңізде осыған ұқсас түсінік бар ма?

2-тапсырма. «Жеті ата» мәтінін QR-код арқылы тыңдаңыз, төменде берілген сұрақтарға жауап беріңіз.

Жеті Ата

Қазақ халқының ежелден келе жатқан дәстүрінің бірі «Жеті ата» дәстүрі – тек пен ұрпақ таратудың шежірелік жүйесі. Жеті атаның құрамына ересек ер адамдар мен олардың ұл-қыздары бір атадан тараған қандас туыстар болып

есептеледі. Сонымен қатар, басқа рулардан келін болып түскен әйелдер де осы туыстық-рулық жүйеге кіреді.

Бұл дәстүрдің ерекшелігі *бала* өзінен бастап *әкесі, атасы, бабасы* және т.б. жеті атасының есімін кішкентай кезінен бастап жаттап жүреді және жеті атаға толмай, жақын туыстар бір-бірімен қыз алыспайды.

Жеті ата ұстанымы – бүкіл қазақ халқының бойына мәжбүрлеуінсіз сіңген сезім.

Н. Әлімбаев. «Қазақтың этнографиялық категориялар ұғымдары мен атауларының дәстүрлі жүйесі» кітабынан.

Сұрақтар:

Жеті ата құрамына кімдер кіреді?

Қазақ халқы неліктен кішкентайынан жеті атасын жатқа біліп жүреді?

Сіздің еліңізде осыған ұқсас қандай қызықты дәстүрлер бар?

3-тапсырма. Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойып жазыңыз.

1. «Жетібілген үй жеті жұрттың қамын жер». 2. Әр адам өзінің атасын білуі, білімділігін, ата көргендігін танытады. Білмесе «жеті атасын білмейтін жетесіз» деп сөккен. жеті атаны үйрету – әр ата-ананың борышы.

С. Кенжеахметұлы. «Ұлттық әдет-ғұрыптың беймәлім 220 түрі» кітабынан.

Қажетті сөздер: атасын, жеті, борышы, жетесіз, балаға, көргенділік

4-тапсырма. Жеті ата үлгісіне салып, өз жеті атаңызды айтып көріңіз.

Үлгі	Өзіңіздің жеті атаңыздың атын атаңыз
1.Бала	
2.Әке	
3.Ата	
4.Арғы ата	
5.Баба	
6.Түп ата	
7.Тек ата	

5-тапсырма. Жеті ұрпақ туралы ақпараттарды интернет желісін пайдаланып, толықтырып жазыңыз.

№	ЖЕТІ ҰРПАҚ
1	Ата
2	Әке
3	Бала
4	
5	Шөбере
6	
7	

6-тапсырма. Берілген мақал-мәтелдердің мағынасын түсіндіріңіз. Өз тіліңіздегі мақал-мәтелдермен салыстырыңыз.

- 1.Туысы бірдің – уысы бір.
- 2.Ата – балаға сыншы.
- 3.Ата көрген – оқ жонар, Ана көрген – тон пішер.
- 4.Ата-ананың қадірін балалы болсаң білерсің.
- 5.Ананың көңілі балада, Баланың көңілі далада.
- 6.Бала – адамның бауыр еті.
- 7.Ағаның үйі – ақ жайлау.
- 8.Абысын тату болса – ас көп. Ағайын тату болса – ат көп.
- 9.Қыз өссе – елдің көркі, Гүл өссе – жердің көркі.

С. Кенжеахметұлы. «Ұлттық әдет-ғұрыптың беймәлім 220 түрі» кітабынан.

7-тапсырма. Көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойып жазыңыз.

Ана – ... тұтқасы, өмірге адам әкелуші, тәрбиеші, тілеуқор, ақ ниетті, Ол ... берекесі, ырысы, ақылшысы. Ана алдында – ... да, ... да, ... да кіші. Әке – ұрпақ иесі, панасы, айбары, үй басшысы. Ол тек бір отбасы ғана емес, ... ру қамқоршысы, ... бірдей қамқор азамат, ел ағасы ретінде көрінеді.

Қажетті сөздер: үлкен-кішіге, ауыл, өмір, от басының, батыр, ғалым, ақын.

С. Кенжеахметұлы. «Ұлттық әдет-ғұрыптың беймәлім 220 түрі» кітабынан

8-тапсырма. Туыстық атауларды мағынасымен сәйкестендіріңіз.

Әке	...әкенің әкесі. Жеті атадан санағанда үшінші ұрпақ, «ақсақал» деп құрметтейтін ел тұтқасы.
Ана	...әкенің шешесі. Көптің сыйлы анасы.
Ата	...өзіңді өмірге әкеліп, түн ұйқысын төрт бөліп, ақ сүт берген, аяулы адам.
Әже	...ұрпақ иесі, панасы, айбары, үй басшысы, асыраушы, тәрбиешісі.
Аға	...бірге туған не туысқандардың жасы үлкен қыздары.
Әпке	...бір әке-шешеден туған, жасы үлкен жігіт. (бір рудағы ағайын).
Жеңге	...әпкенің күйеуі, зайыбы.
Жезде	...ағаның әйелі.

С. Кенжеахметұлы. «Ұлттық әдет-ғұрыптың беймәлім 220 түрі» кітабынан

2-САБАҚ: ӘДЕТ-ҒҰРЫП, САЛТ-ДӘСТҮР.

Жаңа сөздер: даналық, ұғым, ғұрып, дәстүр, салт, бұлжытпай, ықпал, тіршілік, өсиет, көне

1-тапсырма. Мәтінді түсініп оқыңыз, негізгі ақпараттарды қысқаша баяндаңыз.

Ұлт негізі – салт-дәстүр

Қазақ халқы көптеген таңқаларлық және даналыққа толы дәстүрлерді сақтап қалған. Өмір сүрген дәуірі мен жағдайларына қарамастан, «Алты жыл аш болсаң да, атаңның салтын ұмытпа» деп мақалда міндеттелген бабалар өсиетін бұлжытпай орындаған. *Сүйінші, шілдеhana, сүндет той, байғазы, қыз*

ұзату, беташар сияқты ұғымдардың мәнімен таныс емес қазақты кездестіру кемде-кем.

Ұрпақ тәрбиесінде өлшеусіз зор әсер-ықпалы болған отбасылық ғұрыптардың бастау көздерін танып, білу бүгінгі қазақ жастары үшін өте қажет. Адам оны дүниеге келген сәттен бастап жас сәбидің құлағына бесік жырымен сіңірген. Бұдан кейін *тойбастар жар-жар, сыңсу, беташар, неке қияр* сынды өлең жырлар қазақтың көне ғұрпымен тығыз астасып жатыр. Ал адам баласы о дүниеге аттанғанда да оны шығарып салуының астарында үлкен мән-мағына жатыр.

Қ. Макин.»

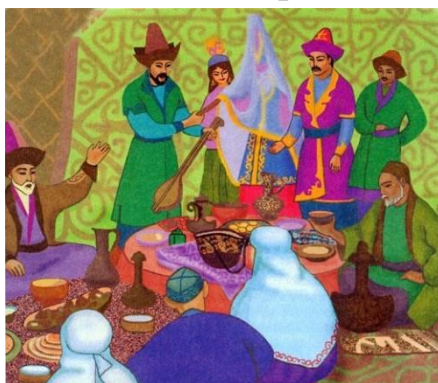
Салтыңды сақта, дәстүріңді дәріпте» кітабынан.

2-тапсырма. Мәтінді QR-код арқылы тыңдаңыз. Негізгі және қосымша ақпаратты анықтаңыз. Өздеріңіз білетін ақпаратпен толықтырыңыз.

Беташар

Сурет <https://kk.wikipedia.org/> сайтынан алынды.

Жаңа түскен келінді «беташар» дәстүрі жасалмай ешкім көре алмайды. Оны көру үшін әдейі «беташар» жасалады. Мұнда «Беташар» жыры айтыла отырып, келінге оның атасы, енесі және басқа туыстары таныстырылып, келін оларға сәлем жасайды. Сәлем жасаған адамдар көрімдік береді.

«Келін келді көріңіз, Көрімдігін беріңіз» – деп бастаған әнші жігіт жас келіннің аталған жақындарына лайық әзіл-қалжыңдарын араластыра «көрімдік» сұрап, жұртты көңілді күлкіге қарық қылады, «Беташар» – тойдың басы әрі сәні, жас келіннің жаңа өмірге бет алғанын білдіретін қызықты, салтанатты, ажарлы дәстүрлердің бірі.

Қ.Макин.

«Салтыңды сақта, дәстүріңді дәріпте» кітабынан.

3-тапсырма. Мәтінді қайта тыңдап, сұрақтарға жауап жазыңыз.

«Беташар» – қандай дәстүр?	
Жас келіннің бетін кім ашады?	
Көрімдік – деген не?	
«Беташарға» кімдер жиналады?	

4-тапсырма. Салт-дәстүр атаулары мен олардың мәнін сәйкестендіріңіз.

Байғазы	<i>Алыс сапарға, емделуге шыққан адам ауылдың үлкен үйінен дәм татып аттанатын ырым бар. Бұл сол «қарашаңырақтың» киесі қолдасын деген сенімнен шыққан. Сондай-ақ дастарқан үстіне келген адам дәм татуы тиіс.</i>
Базарлық 	<i>Балалардың, жастардың жаңа киімі үшін т.б. жаңа бұйымдары үшін (мысалы: қамшы, шана, ер- тоқым) берілетін ақшалай, заттай сый. Бұл – балалардың көңіл күйін көтеретін дәстүр.</i>
Көрімдік	<i>Алыс сапарға, саяхатқа, сауда жолына шыққан адамдар жерлестеріне, көрші-көлемдеріне, сыйлас адамдарына, жас балаларға ірілі-ұсақты сыйлықтар әкеледі. Бұл – жақсы көрудің, сыйластықтың белгісі және ескерткіш ретінде қабылданады.</i>
Ауыз тию	<i>Жаңа туған сәбиге, жас келінге, жаңа келген күйеу балаға, жас төлге алғаш көрген сәтте сұралатын халықтың ежелгі дәстүрі. Бұл дәстүр – жақын-жуықтың адамгершілігін, ниетін, жомарттығын да танытудың белгісі ретінде қаралады.</i>

«Қазақтың салт-дәстүрлері мән әдет ғұрыптары» кітабынан.

5-тапсырма. Бата түрлерін оқып, ажыратыңыз. Қосымша ақпараттармен толықтырыңыз.

Бата беру – қазақ халқының ежелден келе жатқан салт-дәстүрлерінің бірі. Батаны жасы үлкен, құрметті адам береді. Бата қай кезде және кімге берілуіне қарай түрліше болады: дастархан батасы, сапар батасы, наурыз батасы, жарапазан батасы, жас жұбайларға арналған бата және т.б.

6-тапсырма. Баталарды жаттап алыңыз.

Сурет <https://serke.org/> сайтынан алынды.

Айдай жарқыра,
Жұлдыздай жалтыра!
Маңдайың ашық болсын!
Дұшпаның қашық болсын!

Қазаныңнан ас кетпесін,
Үйіңнен қонақ кетпесін!
Қазаның майлы болсын,
Қонағың жайлы болсын!

Ұлысың оң болсын!
Ақ мол болсын!
Қайда барсаң, жол болсын!
Ұлыс бақты болсын!
Төрт түлік ақты болсын
Ұлыс береке берсін!
Бәле-жала жерге енсін!

Асың, асың.
Асыңа Береке берсін басыңа!
Қыдыр келсін қасыңа!
Сенен байлық кетпесін!

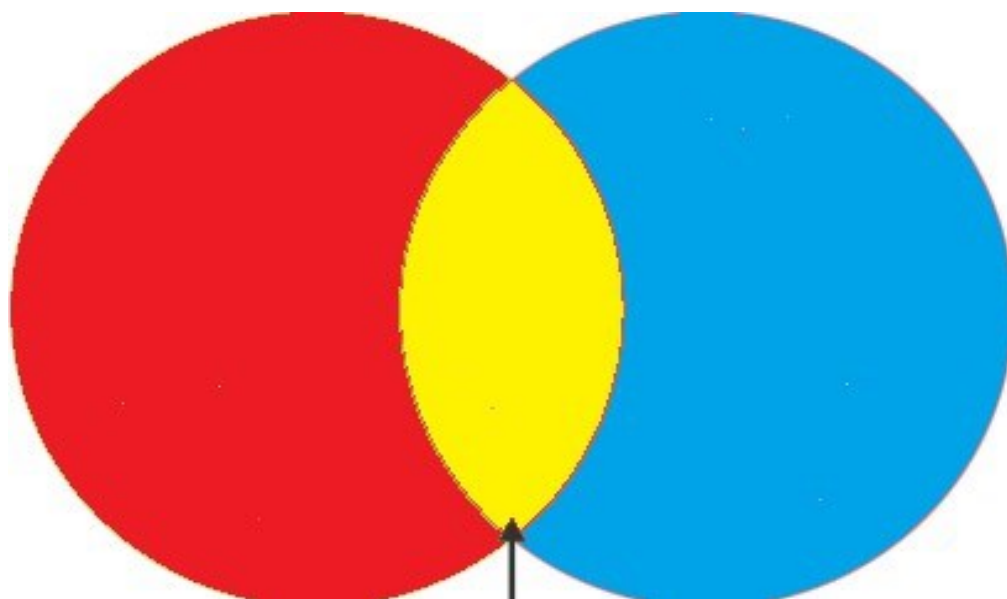
Аумин десең маған
Бата берейін саған.
Алтыннан болсын тағаң,
Күмістен болсын жағаң,
Арта берсің бағаң,
Әуелі Құдай оңдасын!
Содан соң Қыдыр баба қолдасын!

7-тапсырма. ВЕНН диаграммасы арқылы салыстырып жазыңыз.

Байғазы

Көрімдік

8-тапсырма. Сілтемеге өтіп, <https://clck.ru/37YHrs> немесе QR-код арқылы «Дәстүр» ойынын орындаңыз.

Г. Шериева, Ж. Сүлейменова, Г. Асылбекова

ҚАЗАҚ ТІЛІ

*Шетелдік студенттерге арналған
оқу құралы*

Техникалық редакторы: Нақыпов М.Н.

Басуға 26.02.2024 жыл қол қойылды. Пішімі 60x84 1/16.
Офсеттік қағаз №1. Көлемі 7,4 б.т. RISO басылымы.
Таралымы 100 дана.

ЖШС «Жания-Полиграф» баспаханасында басылды.
Алматы қаласы, Жандосов көшесі, 58, оф. 114.

